

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete (del 2) för grundlärarexamen inriktning 4–6

Avancerad nivå

Kritiska attityder från vårdnadshavare kopplat till sex och samlevnadsundervisningen i mellanstadiet

En fenomenografisk studie utifrån ett NO-lärarperspektiv

Författare: Erik Bjarne
Handledare: Susanne Antell
Examinator: Lena Skoglund
Ämne: Pedagogiskt arbete, inriktning NO-teknik
Kurskod: APG247
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum: 2021-03-28

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

HÖGSKOLAN
DALARNA

Abstract:

Syftet med studien är att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till sex och samlevnadsundervisningen, samt att undersöka vilka konsekvenser dessa attityder får för lärares sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6. I denna kvalitativa fenomenografiska studie, har åtta naturvetenskapslärare intervjuats. I forskningsbakgrunden beskrivs två olika kategorisystem för typer av kritiska attityder och det framgår i olika internationella studier att vårdnadshavares attityder är en barriär vid sexualundervisningen. Svensk relevant forskning inom fältet saknas tyvärr, men Skolinspektionen bekräftar att vårdnadshavares kritiska attityder är en barriär även för svenska lärare. Resultatet i studien innehåller tre olika kategorisystem, där den första behandlar *kritiska attityders karaktär*, den andra *de känslomässiga konsekvenserna* och den tredje *de didaktiska konsekvenserna*. Resultatet bekräftar delvis forskningsbakgrunden. Konflikter kan uppstå när vårdnadshavare misstyper till den undervisning som styrdokumentet kräver att läraren ska bedriva. Denna kritik kan skapa en osäkerhet hos lärare, speciellt om läraren är nyexaminerad. Lärarna i studien upplevde ökad trygghet med ökad erfarenhet och flera av informanterna upplevde sig påverkas positivt av vårdnadshavarnas kritik. Exempel på didaktiska konsekvenser av vårdnadshavares kritiska attityder är att informera preventivt, hänvisa till styrdokumentet och att stötta varandra kollegialt. Denna studie kan betraktas som en pusselbit i ett relativt utforskat forskningsfält.

Nyckelord

Didaktik, naturvetenskap, sex och samlevnad, grundskola, mellanstadiet, lärare, lärarperspektiv, kritiska attityder, vårdnadshavare, barriärer, fenomenografi

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund	2
Sex och samlevnadsundervisning ur ett historiskt perspektiv.....	2
Sex och samlevnadsundervisning ur ett globalt perspektiv	3
Sex och samlevnadsundervisning ur ett nutida nationellt perspektiv	4
Koppling till skolans styrdokument	5
Sex och samlevnad kopplat till skolans styrdokument.....	5
Kontakt med hemmet kopplat till skolans styrdokument.....	6
Centrala begrepp	6
Sex och samlevnadsundervisning.....	6
Vårdnadshavare	7
Isärhållande principen och partnerskapsprincipen	8
Forskningsbakgrund	9
Typer av kritiska attityder från hemmet.....	9
Lärares upplevelser i relation till föräldrars kritiska attityder.....	10
Lärares didaktiska val i relation till föräldrars kritiska attityder	10
Teoretiskt perspektiv	11
Fenomenografiskt perspektiv samt begreppen uppfattning och upplevelse.....	11
Problemformulering	12
Syfte och frågeställningar.....	13
Metod	13
Val av metod	14
Intervju som datainsamlingsmetod.....	14
Analys - Dahlgren och Johanssons fenomenografiska analysmodell	15
Validitet.....	16
Reliabilitet	17
Objektivitet.....	17
Generaliserbarhet	17
Urval.....	17
Etiska överväganden	18
Genomförande.....	19
Genomförande av datainsamling.....	19
Genomförande av analys.....	21
Resultat.....	22
Kategorisering del 1 – De kritiska attitydernas karaktär.....	23

1:1 - Religion i fokus.....	23
1:2 - Utländsk härkomst i fokus	24
1:3 - Barnen är för unga	24
1:4 - Snusk och porr i undervisningen	25
1:5 - Uppmanar till felaktigt sexuellt beteende	25
1:6 - Hemmets uppgift, inte skolans.....	26
1:7 - Bristande relation till vårdnadshavare	26
Kategorisering del 2 – De kritiska attitydernas känslomässiga konsekvenser.....	26
2:1 - Ja, jag känner viss osäkerhet på grund av denna aspekt	27
2:2 - Ja, det tillförde viss osäkerhet vid de tidigare yrkesåren	27
2:3 - Ja, det motiverar mig och påverkar mig positivt	27
Kategorisering del 3 – De kritiska attitydernas didaktiska konsekvenser.....	27
3:1 – Informera och koppla till styrdokumentet.....	28
3:2 – Tänka till en extra gång vid planering.....	28
3:3 – Stärka relationer och visa respekt	29
3:4 – Individanpassad lösning för elev.....	29
3:5 – Kollegialt samarbete.....	29
Isärhållande principen och partnerskapsprincipen	30
Diskussion	31
Metoddiskussion.....	31
Val av metod	31
Intervju som datainsamlingsmetod.....	31
Urval.....	32
Analys.....	33
Resultatdiskussion.....	33
De kritiska attitydernas karaktär	33
De kritiska attitydernas känslomässiga konsekvenser	38
De kritiska attitydernas didaktiska konsekvenser	40
Sammanfattning	41
Vidare forskning.....	42
Referenslista	43
Bilaga 1 – Informationsbrev.....	47
Bilaga 2 – Kategorier rörande frågeställning 1	49

Inledning

“Ska man spela in när man har sex?” frågar en kille i årskurs 6 under ett “killsnack” på en sex och samlevnadlektion där jag har fått uppgiften att ta “killsnacket”. Han står upp, lutad mot ett bord och ser delvis seriös ut i ansiktsuttrycket, men han tittar samtidigt lite busigt på några kompisar i rummet och de fnissar. Två killar sitter intresserade med pennan i högsta hugg och väntar på vad jag ska svara, medan en elev nervöst klättrar på möblemanget i det inte allt för stora grupprum vi sitter i. Några av killarna fnissar bara de hör ordet snippa, medan några andra av killarna redan har upplevelser av att titta på porr.

Ovanstående anekdot är ett självupplevt exempel hämtat från min egen skolvardag och denna anekdot får fungera som ett exempel att påvisa relevansen av att samtala och resonera kring de funderingar som elever har gällande sex och samlevnad. Enligt Folkhälsomyndighetens (2017, s. 79) studie UngKAB15 som riktat sig till åldrarna 16–29 år, är internet en större källa till ungas informationsinhämtande gällande sexualitet, relationer, könssjukdomar och preventivmedel än vad skolan är; där andelen unga som uppger internet som en huvudkälla är 70% medan 55% uppger skolan som en huvudkälla. Skolinspektionen (2018, s. 12) skriver att det i studier visat sig att eleverna efterfrågar mer utrymme och mer samtal i skolan gällande frågor som handlar om normer, relationer och sexualitet. Folkhälsomyndigheten (2020, s. 17) skriver i rapporten SRHR 2020 om relevansen av att vuxna som möter barn och unga, skapar ett stödjande klimat för samtal om barnens sexualitet utifrån barnens perspektiv; detta utan att överföra känslor av skuld och skam till barnen.

Anekdoten ”killsnack” är också ett exempel på elevgruppens heterogenitet, ett exempel på hur olika sexualundervisningen kan tas emot av eleverna i klassrummet, samt hur spridda elevernas erfarenheter är i relation till ämnet. Om elevers olikheter i förhållande till sex och samlevnadsundervisningen skriver Skolverket (2014b, s. 26) ”Att eleverna är på olika nivå behöver inte innebära ett problem. Eleverna kan lära sig av varandra och deras olikheter speglar den olikhet som alltid finns inför sexualitetsfrågor.”. Här kan man anta att det inte bara är barnen som är olika och har olika erfarenheter, utan att det även gäller elevernas vårdnadshavare och de som ingår i barnets hemmamiljö. Detta för oss vidare till nästa anekdot.

Jag och en bekant som är verksam inom skolan, står och samtalar om hur och om man kan använda Pride-flaggan i klassrummet. Detta samtal tar sin grund i min bekantas kollega, som hade för avsikt att sätta upp en Pride-flagga i sitt klassrum i anslutning till sin undervisning. Detta hade upprört en av klassens föräldrar till en sådan grad att läraren i slutändan valde att inte sätta upp denna flagga. Läraren kände sig helt enkelt inte längre bekväm i att använda flaggan i sitt klassrum. Huruvida läraren gjorde rätt eller fel i denna situation ämnar jag inte diskutera närmare, men denna anekdot är ett exempel där jag själv hört hur vårdnadshavare har påverkat en lärares didaktiska val i dess sex och samlevnadsundervisning.

Enligt Skolinspektionen (2018, s. 6, 11) anser många lärare att de är obekväma i att undervisa inom ämnet sex och samlevnad. Detta beror både på hur lärarna upplever sin kompetens i ämnet och på grund av ämnets karaktär. Vid undervisning inom sex och samlevnad upplever lärare risker att trampa någon elev på tårna, detta på grund av ämnets privata och för vissa känsliga karaktär. Det finns även en oro för hur läraren kan bemöta samtal som strider mot skolans värdegrund. Skolinspektionen (2018, s. 6) skriver att en förutsättning för att skolan skall kunna bedriva kvalitativ sex och samlevnadsundervisning är att lärarna känner sig bekväma att undervisa om och på annat vis hantera frågor inom detta fält. Att sex och

Samlevnadsundervisning är viktigt påvisas av olika myndigheter och till detta ska undervisning generellt i skolan bedrivas på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, vilket framgår i skollagen (2010:800) kapitel 1, paragraf 5. Varför belysa skolans krav på vetenskapliga grund i detta sammanhang? I vilken omfattning vårdnadshavares kritiska attityder faktiskt är en barriär för undervisningen finns det väldigt lite forskning om. Detta gäller även beskrivningar gällande vilka typer av konsekvenser vårdnadshavares kritiska attityder kan få på lärarens genomdrivande av kvalitativ sex och samlevnadsundervisning. Bristen på forskning rörande denna kategori attityder är speciellt framträdande inom den svenska skolkontexten. Följande studie kommer att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder kopplat till sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6, samt undersöka vilka konsekvenser dessa attityder får på lärarens didaktiska val. Studien ämnar bli en pusselbit i det vetenskapliga kunskapsunderlag som kan ligga till stöd för lärare vid undervisning av den kvalitativa sex och samlevnadsundervisning eleverna har rätt till.

Bakgrund

Då denna studie syftar till att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder kopplat till sex och samlevnadsundervisning, ges nedan en beskrivning av sexualundervisningens historiska-, globala-, samt nutida kontext. Denna kontext visar på en föränderlighet inom såväl sexualundervisning som sexualpolitik, och diskussionerna kring sex och samlevnadsämnet omgärdas stundtals av kontroverser. Journalisten "Ottar" tas bland annat upp som ett exempel på viktiga aktörer på denna kontroversprydda revideringsresa i det historiska perspektivet. Det globala perspektivet visar på att den svenska nationella arenan är en del av den globala scenen. En internationell översiktlig utblick redovisas utifrån bland annat UNESCO:s (2018) perspektiv. Exempel som påvisar brott och problem i samhället kopplat till sex och samlevnadsämnet redovisas på såväl global som nationell nivå; och detta för att påvisa behovet av en välfungerande sex och samlevnadsundervisning. I det nutida nationella perspektivet påvisas även arbetet med revidering av lärarutbildning samt styrdokument. Sammanfattningsvis belyser detta avsnitt sex och samlevnadsundervisning i svensk grundskola övergripande.

Sex och samlevnadsundervisning ur ett historiskt perspektiv

Synen på sex och samlevnad har både varit omdiskuterad, kontroversiell och föränderlig genom historien. Skolverket (2014b, s. 9) menar att förutsättningarna för att undervisa om sex och samlevnad är väldigt annorlunda idag än på slutet av 1800-talet då sexualundervisningen växte fram. Den tidens sexualupplysning bottnade i en medicinsk tradition och var präglad av moraliserande värderingar kopplat till avhållsamhet. Journalisten Elise Ottesen-Jensen, även kallad Ottar föddes under denna period, närmare bestämt 1886. Ottar var en viktig aktör och föregångare inom svensk sexualpolitisk utveckling, samt utvecklingen av sexualundervisning under 1900-talet; då framförallt i Sverige (RFSU, 2017). Hon är grundaren av organisationen Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) och ledde organisationen från starten 1933 fram till 1959. Ottar som var journalist levde mellan åren 1886 till 1973 och utmanade under denna period samhällets syn på frågor rörande sexualitet; i flera frågor ansågs hon vara kontroversiell. Från 1920-talet och framåt ägnade Ottar sig framförallt åt sexualpolitik och kämpade för fri abort samt preventiva åtgärder för ofrivillig graviditet, då framförallt kunskaper om preventivmedel. Journalisten Ottar ligger bakom flera lagändringar gällande fri abort och legalisering av preventivmedel skriver Nationalencyklopedin (2020). På den internationella nivån knöt Ottar flera kontakter och hon påverkade sexualpolitiken även utanför Sveriges gränser (RFSU, 2017).

Skolverket (2014b, s. 7-9) beskriver hur sexualundervisningen i skolan har växt fram under 1900-talet, men som tidigare nämnt var sexualupplysningen till en början strängt moraliserande och förespråkade avhållsamhet. År 1945 kom den första handledningen för lärare i att undervisa sex och samlevnad och 1955 blev sexualundervisning obligatoriskt inom svensk skola. Bäckman (2003, s. 54) skriver att Sverige var det första landet i världen som gjorde sexualundervisning obligatoriskt. Svensk folkhälsa var i fokus och sexualiteten sågs som en viktig del av hälsan. Positiva strömningar för preventivmedel växte fram, då inte alla människor ansågs lämpliga som föräldrar. Detta var en utveckling som inte uppskattades av alla, exempelvis kyrkan menar Bäckman (2003, 54-55). Den undervisning som bedrevs i skolorna genomfördes oftast av biologiläraren, som fokuserade på befruktning ur ett medicinskt perspektiv (Bäckman, 2003, s. 60). Könsskillnader mellan killar och tjejer betonades och männen kopplades till en stark sexualdrift, medan kvinnorna kopplades till en obefintlig sexualdrift. I 1977 års lärarhandledning hade omfattande revideringar skett efter påtryckningar i samhället. Bäckman (2003, s. 61-62) skriver att synen på äktenskapet behandlades mer kritiskt, att könsroller problematiserades och att homosexualitet skulle tolereras. Synen på sex skulle avdramatiseras i samhället och i samma era, närmare bestämt 1974, antogs lagen om fri abort (Bäckman, *ibid.*). 1970-talet beskrivs som en tid då sexualitetens frigörelse stod i fokus, där öppenhet bejakades och där skolan inte längre skulle undvika områden som kunde uppfattas som tabubelagda, beskriver Bäckman (2003, s. 62). Det var under denna era som sex och samlevnadsundervisningen gick från att bara inkluderas i ämnet biologi, till att omfattas av flera skolämnen. Under 1980-talet blev sexualundervisningen mer återhållsam, då samhällets attityd påverkades av rädslan för HIV och aids (Bäckman, 2003, s. 63). I läroplanen som kom ut 1994 lades ansvaret för sexualundervisningens utformning över på enskilda skolläroplaner samt enskilda lärare, vilket kritiserades som ett försvagande av skolämnet sex och samlevnad (Bäckman, 2003, s. 63-64). Genom åren utvecklades och omarbetades undervisningen samt handledningen för lärare till att bli mindre normativ, men undervisningen har samtidigt varit en spegling av samtiden. Bäckman (2003, 64) menar att dagens skola har ett större fokus på samlevnad, vilket är på bekostnad av ett mer kliniskt sexualitetsfokus. Idag återfinns undervisningen i hela läroplanen genom exempelvis begreppen egenvärde, integritet, jämställdhet, könsroller och pubertet; och undervisningen skall vara norm-kritisk. All skolundervisning ska dessutom bedrivas icke-konfessionellt enligt dagens läroplan (Skolverket, 2019a, s. 5).

Sex och samlevnadsundervisning ur ett globalt perspektiv

Sverige och den svenska skolan är en del av den globala arenan genom bland annat den digitala utveckling som sker, samt genom den stora andel svenskar som har ursprung från andra länder än Sverige. Enligt Statistiska Centralbyrån (2020) är cirka 20% av Sveriges befolkning utrikes födda, där Syrien, Irak, Finland, Polen och Iran är de vanligaste ursprungsländerna.

Enligt UNICEF Sverige (2020) går idag 90% av världens barn i motsvarande låg- och mellanstadieskolan. Organisationen menar att det är en positiv trend för jämställdheten mellan könen, då två av tre länder idag har lika stor andel flickor som pojkar i skolan; men UNICEF understryker samtidigt att många länder fortfarande har mycket som behöver utvecklas i förhållande till denna aspekt. Vidare skriver UNICEF Sverige (2020) att utbildning är ett mycket effektivt medel mot bland annat fattigdom, barnäktenskap, tidig graviditet och prostitution. Att gå i skolan är både en mänsklig rättighet och viktigt för att styrka de mänskliga rättigheterna. För att stötta utvecklandet av en konstruktiv sexualundervisning i världen, har

UNESCO tillsammans med bland annat WHO (UNESCO, 2018) givit ut globala riktlinjer för sexualundervisning utifrån en modell de kallar *comprehensive sexuality education* (CSE), vilken bygger på läroplansförankrad och vetenskapsbaserad sexualundervisning anpassad till ålder och kultur. Undervisningen ska lära ut kunskaper om bland annat anatomi relaterat till sex och barnafödande, könssjukdomar, HIV, pubertet, mens och jämlikhet mellan könen; och samtliga undervisningsområden ska ta sin grund i FN:s mänskliga rättigheter (UNESCO, 2018, s. 16-17). I rapporten (UNESCO, 2018, s. 23-24) framgår det att bland barn har 20% av världens flickor och mellan 5-10% av världens pojkar blivit sexuellt utnyttjade, barnäktenskap förekommer i många länder och minst 200 miljoner idag levande flickor och kvinnor har blivit omskurna. Det framgår även att det är ett problem med könssjukdomar och HIV globalt sett.

Sex och samlevnadsundervisning ur ett nutida nationellt perspektiv

Sexualpolitik samt sexualundervisning är under ständig utveckling och förändring, vilket exempelvis synliggörs i att regeringen inför examensmål på lärarutbildningen i ämnet sex och samlevnad från och med 2021 (Utbildningsdepartementet, 2020); detta för att stärka sexualundervisningen i skolan. Förändringar sker även i de reviderade styrdokumenterna som kommer ut 2022, där förändringsdiskussionen framgår i de utredningar som föreligger revideringarna. Skolverket (2019b, s. 6) föreslår bland annat att ämnet sex och samlevnad skall döpas om till *sexualitet och relationer*, detta bland annat för att *samlevnad* upplevs som ett förlegat ord och att *relationer* är det begrepp som forskningen framförallt använder sig av. I revideringsdiskussionerna diskuteras även införandet av fler ord, exempelvis *jämställdhet*, då formuleringen *sex och samlevnad* upplevts allt för snäv i förhållande till undervisningens uppdrag. Skolverket (2019b, s. 12-13) avråder användandet av ord som *hedersrelaterat våld och förtryck* och *pornografi* i styrdokumenterna, men uppmuntrar undervisning rörande dessa topiker. Skolverket (ibid) förordar då istället formuleringar som *frihet* i styrdokumenterna. Att exemplifiera några ord som diskuteras i styrdokumentens förändringsdiskussion kan framstå trivialt, men det går också att se det som en spegling av samtidens samhällsdebatt. Dessa diskussioner har i slutändan även lett fram till att *Sex och samlevnad* kommer att döpas om till *Sexualitet, samtycke och relationer*, och detta med start hösten 2022 (Skolverket, 2021).

På uppdrag av regeringen, genomför Brottsförebyggande rådet (förkortat BRÅ) en årlig studie om tryggheten hos och för befolkningen i Sverige. Den senaste genomförda undersökningen sammanställde statistik från året 2019 och benämns *Nationella trygghetsundersökningen 2020* (förkortat NTU). I NTU 2020 framkommer det att 5,6% av befolkningen uppgivit att de blivit utsatta för sexualbrott under 2019 och avgränsat till gruppen kvinnor 16-19 år, har 29,2% rapporterat att de blivit utsatta för sexualbrott under 2019 (Brottsförebyggande rådet, 2020, s. 61-62). I rapporten understryks vidden på definitionen *sexualbrott*, där den i undersökningens fråga omfattade allt från kränkande sexuella kommentarer till våldtäkt. Under *#Metoo*-debatten framkom även berättelser om omfattande sexuellt våld framförallt mot kvinnor, även i en skolkontext och dessa berättelser kompletterades med fler berättelser av sexuellt våld i skola under taggarna *#tystiklassen* samt *#räckupphanden* (Skolinspektionen, 2018, s. 5). År 2017 genomförde Folkhälsomyndigheten en omfattande undersökning gällande sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, förkortat SRHR 2017 (Folkhälsomyndigheten, 2019). I denna studie framkom det bland annat att ”Totalt 63 procent kvinnor och 34 procent män har gått med på att ha sex trots att de egentligen inte ville.” (Folkhälsomyndigheten, 2019, s. 3). Folkhälsomyndigheten (2020, s. 17) skriver i en efterföljande rapport SRHR 2020 att vuxna som möter barn och unga, bör skapa ett stödjande klimat och samtala med barnen om sexualitet. Samtalet skall ske ur barnets perspektiv och samtalet skall ske utan att överföra känslor av skuld

och skam hos barnet. Enligt läroplanen (Skolverket, 2019a, s. 6) ska skolan uppmuntra eleverna till att föra fram tankar och åsikter, men om åsikterna strider mot skolans värdegrund ska läraren bemöta samtalet sakligt. Det är skolans uppgift att både lära eleverna den demokratiska värdegrund som det svenska samhället vilar på, men skolan ska också i handling verka demokratiskt (Skolverket, 2019a, s. 5-9). Sexualundervisningen belyses av många instanser, bland annat regeringen (Utbildningsdepartementet, 2020) som mycket viktig i dagens skola och här ska alla aktörer i skolan vara med i arbetet med eleverna.

Koppling till skolans styrdokument

I föregående avsnitt belystes sex och samlevnadsundervisning i svensk grundskola mer övergripande, medan följande avsnitt kommer fördjupa sig i vad dagens styrdokument säger. I studiens syfte framgår det att sex och samlevnadsundervisningen är studiens sammanhang, och fenomenet som undersöks är NO-lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder. Av den anledningen börjar följande avsnitt att fördjupa sig i vad styrdokumentet säger om sex och samlevnadsundervisningen, för att sedan undersöka vad styrdokumentet säger om kontakt med hemmet.

Sex och samlevnad kopplat till skolans styrdokument

Sex och samlevnad i skollagen

I skollagen (2010:800) kapitel 1, står det i fjärde paragrafen att syftet med skolväsendet är att eleverna ska inhämta samt utveckla både kunskaper och värden. Genom att undervisningen fokuseras mot dessa syften skall de mänskliga rättigheterna samt grundläggande demokratiska värden förmedlas till eleverna. I paragraf 5 belyses även begreppen integritet, jämställdhet, alla människors lika värde och solidaritet.

Sex och samlevnad i läroplanen LGR11

Ämnesområdet sex och samlevnad går att koppla till många av läroplanens ämnen i årskurserna 4-6 (Skolverket, 2020). Läroplanens två första kapitel, *Skolans värdegrund och uppdrag* samt *Övergripande mål och riktlinjer*, refererar både till skolans kunskapsuppdrag samt fostransuppdrag (Skolverket, 2019a, s. 5-9, 10-17). Fostransuppdraget är en del av den icke ämnesknutna delen av sex och samlevnadsundervisningen, vilken alla aktörer i skolan har ansvar över. Det berör exempelvis jämlikhetsarbete, insatser mot diskriminering och arbetet med att respektera individers olikheter (Skolverket, 2020; Skolverket, 2014b, s. 14). Sex och samlevnad är enligt Skolverket (2014b, s. 14) en del av likabehandlingsarbetet i skolan och vidare skriver de att eleverna måste ges möjligheten att diskutera normer, attityder och hur man främjar goda relationer; detta som en del av det förebyggande arbetet mot kränkande handlingar och diskriminering.

Sex och samlevnad i ämnet biologi

Under kursplanen för biologi, centralt innehåll för årskurs 4-6, står det att läsa under rubriken *kropp och hälsa* att undervisningen i biologi ska beröra "Människans pubertet, sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar." (Skolverket, 2019, s. 166). Skolverket (2014b, s. 114) skriver att naturvetenskapen och samhällsvetenskapen inte helt bör skiljas på i sexualundervisningen. Om läraren tar upp kroppens anatomi, så kan det vara av vikt att koppla detta till rådande kroppsideal exempelvis. Även om eleverna undervisas i biologi, så bör ett tvärvetenskapligt förhållningssätt anammas. Skolverket (2014b, s. 114)

förklarar att barn har en egen sexualitet, där nyfikenhet kring den egna kroppen och lust till andra behöver bemötas. Vidare lyfter Skolverket (2014b, s. 114) fram att det inte bara är den egna sexualiteten som behöver bemötas, utan även de reaktioner och funderingar som väcks hos barnen när de möter sexualisering i samhället. Frågor om bilder, saker barnet stött på i samband med internetsökningar, kan behöva diskuteras och läraren behöver bemöta samt ge perspektiv på upplevelsen.

Kontakt med hemmet kopplat till skolans styrdokument

Kontakt med hemmet i skollagen

I skollagens (2010:800) första kapitel, står det i fjärde paragrafen att skolan i samarbete med hemmet skall främja elevens utveckling.

Kontakt med hemmet i läroplanen LGR11

I läroplanens andra kapitel (Skolverket, 2019a, s. 14) står det att läsa "Skolans och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång ska skapa de bästa möjliga förutsättningarna för barns och ungdomars utveckling och lärande". Alla som arbetar inom skolan skall "samarbeta med skolans vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet." (Skolverket, 2019a, s. 14).

Centrala begrepp

Under följande avsnitt kommer centrala begrepp för denna studie att beskrivas närmare. Vilken definition av *sex och samlevnadsundervisning* som studien utgår ifrån kommer förklaras och vad en *vårdnadshavare* är beskrivs i förhållande till förälder och hem. Detta är centrala begrepp i studiens syfte. Begreppen *isärhållande principen* och *partnerskapsprincipen* beskrivs då de blir intressanta i diskussionen av denna studies resultat. Ett för studien centralt begrepp är *upplevelser* och det kommer beskrivas närmare under avsnittet "Teoretiskt perspektiv", då begreppet är tätt knutet till den fenomenografiska ansatsen. Begreppet *upplevelse* förklaras ihop med begreppet *uppfattning*.

Sex och samlevnadsundervisning

Skolinspektionen (2018, s. 9) skriver att det inte finns någon precis definition av vad sex och samlevnad är. Om sex och samlevnad skriver Skolverket (2014b, s. 10):

I grundskolans kursplaner anges ett tydligt centralt innehåll och kunskapsområdet sex- och samlevnad har i årskurserna 1–6 synliggjorts främst med begreppen jämställdhet, sexualitet och relationer – men också normer, könsroller, könsmonster, sexuell läggning, känslor, kroppsuppfattning, livsfrågor, levnadsvillkor, identitet, reproduktion, pubertet, kärlek och ansvar. Andra angränsande begrepp i läroplanen är bland annat mänskliga rättigheter, likabehandling, egenvärde och integritet. Då begreppen återfinns i de olika ämnena ges eleverna möjlighet att reflektera utifrån flera olika perspektiv – såväl historiska, samhälls- och religionsvetenskapliga som natur-, litteratur- och språkvetenskapliga. En undervisning som alltså kan ge elever flera olika infallsvinklar på frågor om sexualitet, relationer och jämställdhet. (Skolverket, 2014b, s. 10)

World Health Organization (2016, s. 1) återger den definition av sex och samlevnad som de europeiska riktlinjerna grundar sig på, nämligen:

Learning about the cognitive, emotional, social, interactive and physical aspects of sexuality. Sexuality education starts early in childhood and progresses through adolescence and adulthood. For children and young people, it aims at supporting and protecting sexual development. It gradually equips and empowers children and young people with information, skills and positive values to understand and enjoy their sexuality, have safe and fulfilling relationships and take responsibility for their own and other people's sexual health and well-being. (World Health Organization, 2016, s. 1)

Även om WHO:s definition (World Health Organization, 2016, s. 1) kan ses som ett rimligt alternativ till definition, så får den i denna studie fungera som global kontextualisering av den definition som Skolverket (2014b, s. 10) formulerat. Denna studie kommer alltså att utgå ifrån Skolverkets definition av sex och samlevnadsundervisning, vilken betonar ett ämnesöverskridande samarbete där olika perspektiv på sexualitet, relationer, jämställdhet, egenvärde och mänskliga rättigheter behandlas; ett ämnesöverskridande undervisningsuppdrag där NO-lärare har en viktig roll.

Enligt Skolverket (2014b, s. 11) har sex och samlevnadsundervisningen tre sidor, ”Ämnesintegrering och ämnesövergripande arbeten”, ”enskilda lektioner, dagar eller insatser” och ”fånga frågan i flykten”. Skolverket skriver att basen i denna triangel är de olika ämnena där ”Det ska ge eleverna perspektiv, få dem att se sammanhang, se hur synen på sexualitet har präglat hela samhällen och människors livsmöjligheter och skapa medvetenhet om de normer och värden som styr oss i dag.” (Skolverket, 2014b, s. 11). Här kan arbetet ske ämnesintegrerat, det vill säga att undervisning om sex och samlevnad pågår samtidigt i flera olika ämnen för att eleven skall kunna få flera perspektiv (Skolverket, 2014b, s. 13). Om arbetet sker ämnesövergripande samarbetar lärare mer konkret i skapandet av gemensamma temaarbeten eller projekt där de olika ämnena kan ge sin synvinkel på området (Skolverket, 2014b, s. 14). Att arbeta med enskilda lektioner, dagar eller insatser i sexualundervisningen, handlar exempelvis om att utforma och genomföra en undervisningsdag kopplat till den internationella kvinnodagen eller en enskild lektion om mänskliga rättigheter (Skolverket, 2014, s. 11). Slutligen behöver läraren fånga frågan i flykten, om det exempelvis händer någon incident på skolgården som behöver diskuteras, eller om det finns någon aktuell nyhet som kan ha relevans.

Vårdnadshavare

På Regeringskansliets (2015) hemsida står det att läsa: ”Alla barn under 18 år ska stå under en eller två vuxna personers vårdnad. Det är oftast barnets föräldrar, eller en av dem, som har vårdnaden om barnet.” (Regeringskansliet, 2015). Vidare står det att vårdnadshavaren har olika förpliktelser och en av dem är att ta beslut om barnets utbildning. Regeringskansliet (2015) beskriver ordet *vårdnad* som ”det juridiska ansvaret som en vårdnadshavare har” (Regeringskansliet, 2015). Skatteverket (2020) lyfter fram att det ofta är barnets förälder som är vårdnadshavare, men att det inte måste vara en biologisk förälder. Via adoption eller annat juridiskt beslut, kan andra människor än föräldrarna tilldelas vårdnaden om ett barn (Skatteverket, 2020). Regeringskansliet (2015) förklarar att barnet inte nödvändigtvis bor med vårdnadshavare eller förälder, och även andra människor än vårdnadshavare kan innefattas i barnets hemmiljö.

Denna studie kommer att använda sig av begreppen *vårdnadshavare*, *hemmet* och *förälder* som ett kluster, även om begreppen i strikt mening syftar till olika saker. Detta då samtliga av dessa begrepp används i de texter som denna studie vilar på, men i denna studies kontext så är ordens olika betydelser ointressanta.

Isärhållande principen och partnerskapsprincipen

Skolverket (2014a, s. 11-16) beskriver två olika perspektiv på relationen mellan hemmet och skolan, vilka båda har stöd i läroplanen och är viktiga aspekter av det relationella perspektivet på kontakten mellan skola och hem. Den ena principen kallas *Minding the gap* eller *Isärhållande principen*, och den andra principen kallas *Closing the gap* eller *partnerskapsprincipen*.

Minding the gap eller Isärhållande principen

Skolverket (2014a, s. 11) skriver att begreppet *Minding the gap* eller *Isärhållande principen* bygger på principen om att hemmet och skolan är olika uppfostringsarenor, där hemmet står för det primära behovet som barnet har till trygghet och närhet, medan skolan är en allmän arena där barnet ska fostras till att ta ett kliv ut i världen genom olika sociala interaktioner. Det är i skolan som social skolning och intellektualitet skall utvecklas. Skolan står för den offentliga sfären där läraren personifierar offentligheten, då läraren är utbytbar. I hemmet å sin sida finns aktörer som ej är utbytbara vilket gör att rollerna mellan hem och skola blir olika. Läraren ska förmedla läroplanen och förbereda eleven till ett liv som samhällsmedborgare, medan föräldern ska se till barnets omsorgsbehov. Skillnaden mellan skola och hem bottnar i det som Skolverket (2014a, s. 11) beskriver som lärarens universella intressen och föräldrarnas partikulära intresse. Läraren ser helt enkelt en elev i en klass medan föräldern ser sitt barn. De olika relationerna som läraren och föräldern har till barnet skapar en naturlig spänning förklarar Skolverket (2014a, s. 13) och denna spänning kan eleven använda när den ska bryta sig fri från föräldern och bli en självständig individ. I detta är det naturligt och inte nödvändigtvis destruktivt med konflikter mellan hem och skola, och dessa arenor ska ha ett naturligt avstånd till varandra. Skolverket (2014a, s. 11) skriver att detta perspektiv går att återfinna i styrdokumentens formuleringar där skolan ska förmedla ”individens frihet och integritet, och att skolan ska främja elevens förmåga att själv ta ställning”.

Closing the gap eller partnerskapsprincipen

Closing the gap eller *partnerskapsprincipen* beskriver Skolverket (2014a, s. 14) som ett perspektiv som har samarbetet mellan hemmet och skolan som utgångspunkt, och målsättningen med perspektivet är att sudda ut gränser mellan föräldrarnas och skolans roll för ett tätt samarbete. Till skillnad från den isärhållande principen så syftar partnerskapsprincipen till att finna likheter mellan hem och skola för att bygga broar och föra dessa arenor närmare varandra (Skolverket, 2014, s. 13). Både skolan och hemmet har ansvar för barnets utbildning och båda ska ge eleven trygghet och värme. Genom barnet sitter skolan och hemmet ihop, då föräldrarna blir närvarande i skolan genom elevens närvaro i skolan och skolan blir närvarande i hemmet genom barnets närvaro i hemmet. Även fler aspekter av samspelande aktörer kommer in i form av de aktiviteter som barnet utövar på fritiden. Gränserna mellan föräldrar och skola suddas ut via föräldrarnas medverkan vid traditionella samverkningar så som föräldramöten och att hjälpa till med hemläxor (Skolverket, 2014a, s. 14). I partnerskapsperspektivet ska konflikter mellan skola och hem förebyggas för en ökad närhet mellan dessa arenor. De stöd som återfinns i styrdokumentens gällande partnerskapsprincipen är att ”Exempelvis ska skolan präglas av omsorg om individen, samarbete med hemmen om elevens allsidiga utveckling och ett

gemensamt ansvar för elevens skolgång, samt vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling” (Skolverket, 2014a, s. 11).

Forskningsbakgrund

Följande avsnitt behandlar tidigare forskning kopplat till denna studies syfte och frågeställningar. Syftet med studien är: *att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till sex och samlevnadsundervisningen, samt att undersöka vilka konsekvenser dessa attityder får för lärares sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6*. Avsnittet är uppdelat i tre olika temarubriker, vilka relaterar till studies tre frågeställningar. Det första temat behandlar tidigare forskning relaterat till den första frågeställningen: vilka olika typer av kritiska attityder som lärare möter relaterat till sex och samlevnadsundervisningen. Det andra temat behandlar tidigare forskning kopplat till den andra frågeställningen: hur vårdnadshavares attityder påverkar lärarens upplevelser av att undervisa i ämnet. Det tredje och sista temat berör tidigare forskning relaterat till den tredje frågeställningen: vilka konsekvenser vårdnadshavares attityder ger gällande lärarens didaktiska val. Att finna relevant forskning relaterat till studiens problemformulering har varit utmanande, framförallt inom den svenska skolkontexten, vilket lett till att forskningen som denna studie tar sin grund i är internationell. Detta faktum leder i sin tur till frågan om detta underlag går att överföra på den svenska skolan, vilket är kontexten för denna studie.

Typer av kritiska attityder från hemmet

I en studie baserad på australiensisk, amerikansk, kanadensisk samt brittisk skolkontext, har Goldman (2008, s. 419) funnit 12 olika kategorier som beskriver föräldrars kritiska attityder till skolans sexualundervisning. Den första (1) beskriver att föräldern ska undervisa barnet i dessa frågor, inte skolan. Den andra (2) kategorin beskriver att om barnet lär sig om sex så kommer den att börja ha sex. Den tredje (3) beskriver att om läraren undervisar om preventivmedel så ursäktar man tonårssex. Goldmans fjärde (4) kategori är att sexualundervisningen borde ta sin utgångspunkt i en traditionell värdegrund. Den femte (5) beskriver att undervisningen inte ska behandla moral utan endast ske utifrån traditionell biologisk grund. Den sjätte kategorin (6) beskriver att barn är för unga för att förstå sex. Den sjunde (7) beskriver att elever utvecklas för olika fysiskt och mentalt för att undervisning skall kunna bedrivas efter individens behov. Den åttonde (8) kategorin beskriver att sexualundervisning leder till ökat moraliskt förfall, ökar tonårsgraviditeter samt ökar spridningen av könssjukdomar. Den nionde (9) kategorin beskriver att de som blivit gravida i tonåren blev det för att de ville det. Den tionde (10) av Goldmans kategorier beskriver kritik gällande lärarnas kompetens att undervisa i ämnet. Den elfte (11) kategorin beskriver att det visuella material som används i undervisningen är pornografisk och använder sig av ett ”kill-språk”. Slutligen den tolfte (12) och sista kategorin beskriver att sexualundervisningen stötts av homosexuella, feminister, humanister, ateister, abortförespråkare, postmodernister samt kommunister; vilket utifrån föräldrarnas synvinkel är fel (Goldman, 2008, s. 419). Att kategorisera olika typer av kritik har Goldman (2008) inte varit ensam om. Bialystok (2019) genomförde en enkätstudie för att undersöka reaktionerna efter införandet av nya styrdokument i Kanada, vilka av vissa ansågs vara kontroversiella. I studiens resultat (Bialystok, 2019, s. 21) som grundat sig på 71 medverkande kanadensiska lärare, framgår 4 olika kategorier av kritik från föräldrarna. Kategori ett, vilken hade upplevts av 35% av lärarna, beskriver att föräldrarna ansåg att barnen var för unga att lära sig om sex; vilken liknar Goldmans sjätte kategori. Kategori två, vilken hade upplevts av 15% av lärarna, beskriver

att det är hemmets uppgift att lära ut sex och samlevnad, inte skolans; vilken liknar Goldmans första kategori. Kategori tre, vilken upplevts av 18% av lärarna, beskriver att sexualundervisningen underminerar religiösa uppfattningar. Denna kategori är inte identisk med någon av Goldmans kategorier, men går att härleda till både Goldmans fjärde och tolfte kategori, då de behandlar traditionella värderingar och motstånd till ateistisk påverkan. Slutligen beskriver Bialystoks i kategori fyra, som upplevts av 30% av lärarna, att sexualundervisningen främjar sex och där har röster gjort sig hörda om att barnen blir "hypersexualizes children". Enligt kategori fyra främjar även skolans sexualundervisning homosexualitet (Bialystok, 2019, s. 21). Den fjärde kategorin går att likna vid Goldmans (2008, s. 419) andra, tredje och till viss del tolfte kategori, då den tolfte kategorin behandlar påverkan av homosexuella; men kopplingen är inte helt självklar. Johnson, Sendall och McCuaig (2014, s. 367, 371) bekräftar faktumet att lärare upplever en oro för kritiska invändningar från föräldrar vid genomförandet av sexualundervisning i Australiens motsvarighet till grundskolan; men någon kategorisering redovisas inte i denna studie. Eisenberg, Madsen, Oliphant och Sieving (2013, s. 338) kategoriserar visserligen inte heller föräldrars kritiska attityder, men i deras amerikanska studie som undersökt lärares upplevelser av sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 6-12, har det framkommit att lärares upplevelser inte skiljer sig nämnvärt över de olika årskurserna.

Lärares upplevelser i relation till föräldrars kritiska attityder

Johnson m. fl. (2014, s. 367, 371) belyser australienska lärares osäkerhet gällande att undervisa i sex och samlevnad, då de oroar sig för föräldrarnas invändningar. Detta överensstämmer med Skolinspektionens (2018, s. 6, 11) rapport, där det framgår att svenska lärare känner osäkerhet att undervisa i sex och samlevnad, med föräldrars kritiska invändningar som en faktor. Eisenberg m. fl. (2013, s. 339) visar i sin studie från USA, att 37% av de 368 grund- samt gymnasielärare som deltog i studien, svarade att de var oroliga över föräldrarnas åsikter gällande deras sex och samlevnadsundervisning och att det påverkade deras undervisning negativt. Duffy, Fotinatos, Smith och Burke (2013, s. 199) kan även de påvisa en osäkerhet hos lärare inom vissa sexualundervisningsfält, men deras studie från lärare verksamma i årskurserna 5 och 6 i Australien visar att osäkerheten inte är stor i alla fält. När det gäller att undervisa om relationer, näring och kroppsideal, har lärarna gott självförtroende; medan när undervisningen behandlar känsliga ämnen, så som fortplantningssystemet, puberteten, fortplantning, mens och "våta drömmar", så upplever lärarna en osäkerhet. Cohen, Byers och Sears (2012, s. 309) studie från Kanada, visar emellertid att den faktor som påverkade lärarna mest i att inte vilja undervisa i sex och samlevnad, är de förväntningar som lärarna hade gällande vilka reaktioner de skulle få från föräldrar; det är den största barriären enligt denna studie.

Lärares didaktiska val i relation till föräldrars kritiska attityder

Som nämnts i föregående avsnitt, belyser Johnson m. fl. (2014 s. 367, 371) australienska grundskolelärares upplevelser, där föräldrars attityder är en orsak till att många grundskolelärare undviker att undervisa inom sex och samlevnad. På grund av avsaknad av självförtroende, men även kompetens hos lärarna, har framförallt utomstående aktörer eller enstaka lektioners presentationer fått fungera som undervisning i ämnet; detta istället för systematisk sammanhängande sexualundervisning vilket Australiens styrdokument förordar. Johnson m. fl. (2014, s. 370-371) beskriver hur lärare är försiktiga i sina didaktiska val kopplade till känsliga områden inom sexualundervisningen, detta även om läraren är medveten om att det

går ut över elevernas lärande. Anledningen är att lärarna oroar sig över föräldrarnas troliga invändningar. De negativa erfarenheter som lärare har av föräldrars kritiska attityder till sexualundervisningen, påverkar läraren skriver Johnson m. fl (2014, s. 371). Två didaktiska val som Johnson m. fl. (2014, s. 372) lyfter fram som verkningsfulla för att lärarna skall känna sig trygga i sin undervisning kopplat till föräldrarnas reaktioner är att kunna hänvisa till vad undervisningen ska innehålla, baserat på vad styrdokumentet säger, samt att informera föräldrar. När lärarna refererar till styrdokumentet ”frånskriver” de sig ansvaret för att motivera innehållet i undervisningen. Att preventivt informera föräldrarna om vad undervisningen skall innehålla har visat sig minska lärares oro, samt att vårdnadshavare upplevts nöjdare enligt lärarna, beskriver Johnson m. fl. (ibid).

Teoretiskt perspektiv

I detta avsnitt kommer studiens teoretiska ramverk *fenomenografi* att beskrivas samt motiveras. Här förklaras också kortfattat varför variationsteori ej är utgångspunkt i denna studie. Det centrala begreppet *uppfattningar* kommer även att förklaras ihop med begreppet *upplevelse*, då det är centralt för denna studie. Att det förklaras här och inte tidigare under rubriken ”centrala begrepp” är av den anledningen att begreppet är knutet till det valda teoretiska perspektivet som beskrivs i detta avsnitt. Slutligen beskrivs övergripande den fenomenografiska analysmodell som Dahlgren och Johanssons (2019, s. 184-188) beskriver. En mer utförlig beskrivning av analysmodellen finns beskriven under metodavsnittet.

Fenomenografiskt perspektiv samt begreppen uppfattning och upplevelse

Fenomenografin inbegriper såväl en ontologisk nivå som metodologisk nivå och är en kvalitativ ansats som undersöker variationer i olika människors uppfattningar gällande ett fenomen (Kihlström, 2007, s. 157; Dimenäs, 2007, s. 171; Dahlgren & Johansson, 2019, s. 179). Kihlström (2007, s. 157-158) skriver att fenomenografin har en icke-dualistisk orientering, det vill säga att detta perspektiv inte skiljer på subjekt och objekt. Olika personer lägger olika innebörd i vad de uppfattar gällande ett fenomen och det är det som Kihlström (ibid) lyfter fram som *uppfattningar*. Kihlström skriver:

Ansatsens utgångspunkt är att de flesta företeelser har olika innebörd för olika människor, varför företeelserna framträder på olika sätt. Människors tankar är riktade mot omvärlden och man kan anta att människorna lägger olika innebörd i vad de uppfattar. Dessa innebörder som kan beskrivas som människors uppfattningar måste alltid handla om något, det finns inga uppfattningar utan innehåll. (Kihlström, 2007, s. 158)

Enligt Nationalencyklopedin (2021) är en *upplevelse* en känsla som formats av något man varit med om. I en fenomenografisk kontext blir begreppen upplevelse och uppfattning närbesläktade, där en upplevelse är en uppfattning grundad i det man varit med om och båda begreppen är centrala för fenomenografin (Kihlström, 2007, s. 158). I denna studies kontext kan detta exemplifieras med att en lärare kan ha uppfattningar om föräldrars kritiska attityder baserade på exempelvis nyhetsartiklar eller kollegors upplevelser från andra skolor. När läraren återger uppfattningar som grundar sig i sin egen erfarenhet, exempelvis att läraren själv varit med om de kritiska attityderna från vårdnadshavare; då räknas det som en upplevelse. Att studera någons uppfattningar eller upplevelser om hur saker ter sig kallas andra ordningens perspektiv, till skillnad mot första ordningens perspektiv som beskriver verkligheten som den är (Kihlström, 2017, s. 157). Denna studie har för avsikt att behandla vårdnadshavares kritiska attityder kopplat till sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6. Med utgångspunkt i vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till sex och samlevnadsundervisningen skulle

studien kunna inta olika fokus. Exempel på detta är att fokusera på huruvida dessa attityder verkligen är kritiska, om det skett missförstånd, huruvida de var befogade och så vidare. Genom att angripa fenomenet genom en aktörs uppfattningar och upplevelser, att angripa problemområdet utifrån andra ordningens perspektiv, så blir dessa invändningar inte centrala. Kihlström skriver att ”Man beskriver hur människor själva uppfattar ett förutbestämt fenomen, utan att ta upp frågan om det som ges uttryck för är sant eller falskt.” (Kihlström, 2007, s. 158). I denna studie är aktören lärare, det är lärarnas upplevelser som kommer beskrivas och kategoriseras.

Dahlgren och Johansson (2019, s. 189) tar upp *variationsteorin* som en undervisningsteori som är sprungen ur fenomenografin. Kortfattat bygger denna undervisningsteori eller lärandeteori på att läraren ska synliggöra olika aspekter kopplade till ett lärandeobjekt, för att på så vis utveckla elevernas förståelse för fenomenet. Att denna studie inte använder variationsteori som teoretiskt ramverk är av den anledning att studien inte riktar sig till att analysera elevernas lärande av ett visst fenomen. Studiens fokus är istället att undersöka lärares upplevelser av ett visst fenomen. Fenomenet är vårdnadshavares kritiska attityder och vilka konsekvenser dessa upplevda attityder sedan ger på lärarens didaktiska val. Då fokus ligger på lärares upplevelser och inte på elevers lärande, lämpar sig fenomenografin bättre som teoretiskt ramverk i denna studie än variationsteorin enligt mig.

Dahlgren och Johansson (2019, s. 184-188) skriver att det finns olika fenomenografiska analysmodeller, men beskriver en modell utförligt; det är den modellen som denna studie kommer använda sig av och den beskrivs mer utförligt i metodavsnittet. Övergripande bygger denna modell på sju olika steg, vilka börjar i att läsa in sig på intervjutranskript, för att därefter välja ut passager och textavsnitt som sedan delas in i passande kategorier. Kategorierna tydliggör skillnader mellan olika informanternas uppfattningar gällande olika fenomen och det är detta som blir studiens resultat, eller *utfallsrum* som det kallas inom fenomenografin (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 188).

Problemformulering

Sex och samlevnadsundervisningen är central i skolans styrdokument och ämnet går att koppla till många kursplaner skriver Skolverket (2020). I kursplanen för biologi är sex och samlevnad explicit framskriven i det centrala innehållet, där eleverna skall lära sig om “Människans pubertet, sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar.” (Skolverket, 2019, s. 166). Sex och samlevnadsundervisningen genomsyrar dock hela skolans arbete då ämnesområdet utgör en stor del av skolans fostransuppdrag och likabehandlingsarbete (Skolverket, 2014b, s. 14). Vikten av sexualundervisning i skolan lyfts även på global nivå (UNESCO, 2018) och kopplas till implementeringen av FN:s mänskliga rättigheter.

Enligt läroplanen (Skolverket, 2019a, s. 14) har både skolan och hemmet ansvar för barnets utbildning och dessa aktörer skall samarbeta för barnets bästa. Skolverket (2014a, s. 11) beskriver två olika principer gällande hur skolan och hemmet skall samverka, som båda har stöd i läroplanen; där den *isärhållande principen* förordar en distans till hemmet till förmån för elevens bästa, medan *partnerskapsprincipen* förordar en tät relation mellan hem och skola för elevens bästa (Skolverket, 2014a, s. 11-16).

Folkhälsomyndigheten (2020, s. 17) lyfter fram vikten av att vuxna stöttar barn i deras sex och samlevnadsutveckling, samtidigt som Skolinspektionen (2018, s. 12) pekar på att eleverna efterfrågar mer undervisning inom detta fält i skolan. En förutsättning för att skolan skall kunna bedriva kvalitativ sex och samlevnadsundervisning är att lärarna känner sig bekväma att undervisa och hantera dessa ämnen skriver Skolinspektionen (2018, s. 6). Enligt såväl Skolinspektionen (2018, s. 6, 11) som internationell forskning (Johnson m.fl., 2014, s. 371) är många lärare osäkra på att undervisa i ämnet sex och samlevnad och en faktor som gör lärare osäkra är oron över föräldrars kritiska attityder till undervisningen; attityder som påverkar de didaktiska val som lärarna i slutändan gör vid utformandet och genomförandet av sin sex och samlevnadsundervisning med mellanstadieelever. Att många lärare känner sig osäkra i att undervisa i sex och samlevnadsämnet i svensk grundskola, konstateras som sagt i myndighetsrapporter. Hur stort problemet är och hur stor del av den upplevda oron som bottnar i aspekter kopplade till föräldrars kritiska attityder är svårt att ge en bild av. Detta då det till stor del saknas forskning kopplad till den svenska utbildningskontexten. De få vetenskapliga studier som genomförts behandlar andra länders utbildningskontext och därför kan det vara svårt att överföra de resultaten på den svenska utbildningskontexten. Utifrån ovanstående blir det intressant att studera svenska grundlärares upplevelser av föräldrars kritiska attityder kopplat till sex och samlevnadsundervisningen i årskurserna 4-6, samt att undersöka vilka konsekvenser dessa attityder ger på lärarens didaktiska val. För att på ett tydligt vis kunna redogöra för lärares olika upplevelser kopplat till vårdnadshavares attityder, utgår denna studie ifrån ett fenomenografiskt perspektiv. Fenomenografiska studier undersöker människors uppfattningar och upplevelser av ett visst fenomen, för att sedan påvisa variationer mellan dessa uppfattningar (Kihlström, 2007, s. 157; Dimenäs, 2007, s. 171; Dahlgren & Johansson, 2019, s. 179).

Syfte och frågeställningar

Syfte

Syftet med studien är att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till sex och samlevnadsundervisningen, samt att undersöka vilka konsekvenser dessa attityder får för lärares sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6.

Frågeställningar:

- Vilka kritiska attityder har lärare upplevt från vårdnadshavare kopplat till sex och samlevnadsundervisning i grundskolan?
- Hur har dessa kritiska attityder från vårdnadshavare påverkat lärares upplevelser av att undervisa i sex och samlevnad?
- Hur upplever lärare att dessa kritiska attityder från vårdnadshavare har påverkat de didaktiska val som kopplar till sex och samlevnadsundervisningen?

Metod

Under metodavsnittet förklaras den valda ansatsen fenomenografi övergripande samt varför det är en relevant ansats i denna studie. Val av datainsamlingsmetoden intervju förklaras och den valda analysmodellen presenteras. Hur metodvalet ämnar stärka studiens reliabilitet, validitet, och objektivitet beskrivs samt hur studien förhåller sig till generaliserbarhet. Avslutningsvis redovisas studiens urval, etiska överväganden samt genomförande. Fler perspektiv på fenomenografi återfinns under avsnittet *Teoretiskt perspektiv*, då fenomenografi både används som teoretiskt ramverk och metodansats i denna studie.

Val av metod

Den valda metodansatsen *fenomenografi* är en kvalitativ ansats som syftar till att påvisa variationer i olika människors uppfattningar gällande olika fenomen (Kihlström, 2007, s. 157; Dimenäs, 2007, s. 171; Dahlgren & Johansson, 2019, s. 179). Den kvalitativa ansatsen har som fördel att den är lättare att säkerställa god validitet i vid jämförelse med den kvantitativa ansatsen, skriver Larsen (2018, s. 36-37), men med nackdelen att dessa studier sällan blir statistiskt generaliserbara. Larsen (ibid) lyfter intervju som en vanligt använd metod för insamling av empiri vid kvalitativ ansats och jämför intervju med enkät. Fördelen med kvalitativa intervjuer är att det är lättare att komma på djupet i en intervju, då intervju kan tillämpa följdfrågor. Det blir lättare att få en bättre förståelse kring ämnet på detta vis än genom kvantitativa metoder. En nackdel kan dock vara att informanten inte vågar vara ärlig i en intervju och det är större risk att den som intervjuar påverkar informanten i någon riktning under intervjuens gång (Larsen, 2018, s. 37). En fördel med den kvalitativa metoden och intervju är enligt Larsen (2018, s. 36) att informanter i mindre utsträckning backar ur en undersökning, i jämförelse med enkät; något som är högst relevant för denna studie, då det inte var allt för enkelt att få tag i informanter mitt under rådande Corona-pandemi.

Då det teoretiska ramverket i denna studie är fenomenografi och då problemformuleringen är formulerad för att passa en fenomenografisk ansats, känns det naturligt att även arbeta utifrån de fenomenografiska metoderna för insamling av empiri samt analys. Dimenäs (2007, s. 171) förklarar hur fenomenografin egentligen inte är en metod, men att det finns metodologiska inslag, vilket gör den intressant för denna studie. Då problemformuleringen i föreliggande studie syftar till att undersöka lärares upplevelser gällande ett fenomen, blir Dahlgren och Johanssons (2019) öppningsord i sitt kapitel om fenomenografi intressanta:

Fenomenografi som metodansats är utvecklad för att analysera data från enskilda individer, för det mesta insamlade genom halvstrukturerade intervjuer. Det är en metodansats som är väl lämpad för att beskriva och analysera människors tankar om olika fenomen i omvärlden.
(Dahlgren & Johansson, 2019, s. 179)

I citatet ovan framkommer det att den halvstrukturerade intervjun är ett vanligt metodval vid insamling av data inom fenomenografin. Detta är även den datainsamlingsmetod som denna studie har använt sig av.

Intervju som datainsamlingsmetod

Dahlgren och Johansson (2019, s. 182-183) skriver att den fenomenografiska intervjun är både halvstrukturerad och tematisk. Med det menas att den intervjuguide som ligger till underlag för intervjun, endast innehåller ett fåtal frågor som tar sin grund i det fenomen som undersöks. Intervjun sker i formen av en dialog och de följdfrågor som tillkommer för att förstå djupet i den intervjuades upplevelser, växer fram under tiden som intervjun sker. Tekniken för att få uttömmande svar kallas för *probing* och den kan vara såväl verbal som icke-verbal; där fördjupning kan ske via frågor så som "Kan du utveckla" eller genom att bara nicka till den intervjuade för att visa att man lyssnar. Även Kihlström (2007, s. 161) lyfter fram vikten av att inte ha en för tydlig struktur i intervjun vid fenomenografisk forskning, men understryker samtidigt att intervjun måste vara fast strukturerad under ytan för att säkerställa att forskningsfrågorna blir besvarade. Intervju som metod är enligt Kihlström (ibid) en bra metod om man vill ha flexibilitet under insamlingen av empiri. Detta kan ställas mot exempelvis enkäter, som är mer fasta i sin utformning. Om det under datainsamlingstillfället blir tydligt att de förberedda frågorna inte räcker till för att svara på studiens frågeställningar, behövs

kompletterande fördjupande följdfrågor som utformas i stunden. Enkäten saknar möjligheter till denna typ av kompletterande fördjupande följdfrågor. För att öka validiteten samt reliabiliteten i en studie kan metodkombination, exempelvis intervju och enkät, vara en god idé (Larsen, 2018, s. 132). Björkdahl Ordell, S. (2007a, s. 197) skriver dock att det kan vara svårt att hinna att kombinera metoder utifrån det tidsspänn som ett examensarbete ska färdigställas på; det är inte omöjligt, men kan vara svårt. Därför användes inte metodkombination i denna studie. På inrådan av Dahlgren och Johansson (2019, s. 183) har intervjuerna ljudinspelats, då författarna beskriver det som nödvändigt. Detta för ökad tillförlitligheten och noggrannheten i intervjutranskripten.

Analys - Dahlgren och Johanssons fenomenografiska analysmodell

Denna studie har använt en fenomenografisk analysmodell. ”Vill du studera människors uppfattningar av ett fenomen är fenomenografien rätt analysmetod för dig.” skriver Dahlgren och Johansson (2019, s. 189) och denna studie syftar till att studera lärares uppfattningar av ett fenomen. Valet stod mellan två olika fenomenografiska analysmodeller, den ena beskriven av Kihlström (2007, s. 162-164) och den andra beskriven av Dahlgren och Johansson (2019, s. 184-188). Då den sistnämnda upplevdes som tydligare och tydlighet är viktigt för såväl studiens validitet som reliabilitet (Larsen, 2018, s. 130-131), valdes Dahlgren och Johanssons analysmodell för denna studie. Dahlgren och Johanssons (2019, s. 184-188) analysmodell är uppdelad i 7 steg, vilka kommer att beskrivas nedan. Författarna understryker att även om stegen presenteras löpande, så kommer den som genomför analysen att behöva gå fram och tillbaka mellan olika steg i analysprocessen.

Steg 1: *Att bekanta sig med materialet* handlar om att sätta sig in i det transkriberade intervjumaterialet och föra anteckningar, för att bli ordentligt bekant med den inhämtade empirin (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 184).

Steg 2: *Kondensation* är steget där det viktigaste i det transkriberade materialet väljs ut. Textstycken eller passager med omfattningen från några rader till en halv A4-sida klipps ut och i slutändan ska ett stort antal urklipp skiljts ut. Författarna menar att flera urklipp kan hämtas från samma intervju, men ”dock är tanken att de ska ge en representativ bild av hela dialogen kring det intervjuade fenomenet” (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 185).

Steg 3: *Jämförelse* är det steg där de olika urklippa delarna från steg 2 jämförs, där likheter och skillnader i materialet ska identifieras. Här skriver författarna att det är bra att skriva ner vilken intervjuad person som sagt vad. Vilket nämnts tidigare är den fenomenografiska ansatsen ute efter att finna och påvisa variationer eller olikheter mellan uppfattningar, och här lyfter författarna fram vikten av att även finna likheter för att kunna visa på olikheter (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 186).

Steg 4: *Gruppering* betyder att de urklippa textstyckena nu sorteras in i olika grupper där de relateras till varandra; relationen kan både beröra likheter och skillnader (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 186-187).

Steg 5: *Artikulera kategorierna* är steget där likheter står i fokus, där de olika kategoriernas likheter artikuleras och där kategoriernas essens utkristalliserar sig. Här belyser författarna en kritisk del av analysen, då det kan vara svårt att bestämma exakt var man drar gränsen mellan olika kategorier, hur stor skillnad det får vara inom en kategori. Det fjärde och femte steget kan

behöva upprepas flera gånger för att kategorierna ska komma på plats. Ofta börjar det med många kategorier, men alltefter att processen fortgår så blir antalet kategorier färre (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 187).

Steg 6: *Namnge kategorierna* är steget där kategorierna blir namngivna och författarna skriver att "Beteckningen på en kategori bör vara relativt kort, och man bör anstränga sig för att försöka fånga känslan i sättet att uppfatta något." (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 187).

Steg 7: *Kontrastiv fas* är det sista steget och här brukar kategorier ofta slås ihop och bli en färre än innan. Att kontrastera textstycken mot varandra betyder att de jämförs mot varandra, och genom att göra denna granskning så kan det framkomma att ett textstycke kan passa i flera kategorier. Tanken med kategorierna är att de skall vara så uttömmande eller exklusiva, att textstyckena eller passagerna bara passar i en kategori. Kategorierna som i slutändan kvarstår är själva resultatet, eller utfallsrummet som det benämns inom fenomenografen. Författarna lyfter även fram att textstyckena eller passagerna i slutändan brukar reduceras ner till mer kärnfulla citat; de citaten blir sedan det som får illustrera de olika kategorierna (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 187-188).

Validitet

Om kvalitativ validitet skriver Larsen att "Validitet i kvalitativa studier handlar mer konkret om *bekräftelsebarhet*, *trovärdighet* och *överföringsvärde*." (Larsen, 2018, s. 129). Studiens *bekräftelsebarhet* handlar om att samla in ett bra underlag, det vill säga att den data som samlas in är relevant när studiens frågeställningar ska besvaras. Larsen (2018, s. 36) skriver att den kvalitativa intervjun ger ett bra underlag för att säkerställa god validitet, bland annat då följdfrågor kan fördjupa förståelsen av det undersökta ämnet. Intervju är den empiriinsamlingsmetod som denna studie använt sig av. Larsen (2018, s. 124) framhåller också att den kvalitativa metoden har en flexibilitet vilken medför att studien kan anpassas efterhand. Behöver syfte eller frågeställningar justeras, behöver fler informanter intervjuas, så är det möjligt vid kvalitativ metod; vilket är positivt utifrån ett valideringsperspektiv (Larsen, 2018, s. 130). *Trovärdighet* är också en aspekt av validitetsbegreppet och Larsen (2018, s. 129) beskriver det som hur trovärdiga de tolkningarna är som forskaren gör av det som studerats. Detta kan vara en utmanande del i studien och Dahlgren och Johanssons (2019, s. 187) skriver bland annat att en kritisk del i analysen är när kategorier ska bestämmas, då det inte alltid är helt självklart var gränsen bör dras. Larsen (2018, s. 130) skriver om *genomskinlighet* som en viktig del av säkerställandet av validiteten, och genomskinlighet i denna studies arbete blir då viktigt för att stärka bland annat trovärdigheten och möjligheten för andra att granska materialet. I detta arbete har det funnits en ambition att noga beskriva de olika delarna i analysen, motivera metodval och vilket teoretiskt ramverk som genomsyrar arbetet; detta för att vara så genomskinlig som möjligt. *Överförbarheten* eller *överföringsvärdet*, är också en aspekt av validitet (Larsen, 2018, s. 130). Studien måste kunna överföras på andra grupper än de som inkluderas i den specifika studien, och detta återfinns även i studiens generaliserbarhet (Fejes & Thornberg, 2019, s. 287). Även om det kan vara svårt att säkerställa validiteten i en kvalitativ studie, menar Larsen (2018, s. 130) att det är lättare att göra det i en kvalitativ studie än en kvantitativ studie. Larsen (ibid) understryker dock vikten av att vara kritisk genom hela arbetsprocessen. Dahlgren och Johansson (2019, s. 189) skriver att gruppanalys är användbart vid validering, men detta är något om denna studie inte har möjlighet att använda sig av. Kihlström (2007, s. 164) tar upp vikten av att andra som tar del av studien förstår studiens resultat och det kallas för *kommunicerbarhet*, något som är viktigt vid hög validitet. Hög kommunikerbarhet har varit en ambition för denna studie.

Reliabilitet

Larsen (2018) förklarar att ”Reliabiliteten har att göra med noggrannhet och pålitlighet.” (Larsen, 2018, s. 131) och lyfter fram *trovärdighet* som ett centralt begrepp för reliabilitet. Det är svårt att säkerställa hög reliabilitet i kvalitativa studier skriver Larsen (ibid) och lyfter fram hur informanter kan påverkas under intervjuer och att en informant kan säga olika saker vid olika tillfällen; något som har varit relevant att ha i åtanke i denna studie, då intervju som metod tillämpats. Larsen skriver att datainsamling ska ske *systematiskt* och *genomskinlighet* är centralt för reliabiliteten. Som beskrivet under rubriken ”validitet”, har denna studie haft ambitionen att vara noggrann med att påvisa systematik, exempelvis i hur analysen har utförts då metoden är noggrant beskriven. Det teoretiska ramverket har också förklarats, något som är viktigt för reliabiliteten enligt Larsen (2018, s. 131). Precis som vid hög validitet, behövs en kritisk blick genom arbetet för att stärka studiens reliabilitet; vilket är och har varit en ambition i detta arbete.

Objektivitet

Att förhålla sig objektivt reflekteras såväl vid insamlandet av empiri, i denna studie vid intervjuerna, och vid hantering av den data som samlas in. För att inte påverka informanterna får inte frågorna vara ledande och det får inte framstå i vare sig ord eller kroppsspråk som att det finns rätt eller fel svar, något som kallas *intervjueffekten* (Larsen, 2018, s. 137-138, 144, 176-177). Detta kan med fördel även förklaras för informanten innan intervjun tar sin början. Analysen får inte genomföras ledande, utan måste genomsyras av ärlighet; vad än materialet visar, så analyseras och presenteras studien utifrån det verkliga utfallet. Fullständig objektivitet kan dock vara svårt att garantera.

Generaliserbarhet

Fejes och Thornberg (2019, s. 287) skriver att generaliserbarhet handlar om till vilken grad studien går att appliceras på andra kontexter eller personer, än de som omfattas av studien. Larsen (2018, s. 124-125) förklarar dock att den kvalitativa ansatsen, vilken fenomenografi tillhör, inte strävar efter att vara statistiskt generaliserbar. Då kvalitativ forskning inte nödvändigtvis behöver baseras på slumpmässiga urval och då det slumpmässiga urvalet är en förutsättning för ett representativt urval för en hel population, går det ej att säkerställa statistisk generaliserbarhet enligt Larsen (2018, s. 124). Här lyfter Larsen (ibid) istället fram *överföringsvärdet* av det resultat som studien genererar, då en studie i de flesta fall behöver ses som relevant för andra grupper än de studerade enheterna. Är överföringsvärdet lågt kan studien avfärdas som ointressant i andra kontexter än den som omger studien. Larsen (2018, s. 124) belyser även sambandet mellan en studies reliabilitet och validitet i relation till överföringsvärdet.

Urval

Urvalet av deltagande i studiens intervjuer var lärare inom de naturvetenskapliga ämnena, som undervisar nu eller tidigare har undervisat inom sex och samlevnad i årskurserna 4-6. Detta då det är lärares uppfattningar som skall undersökas och fenomenet som undersöks är situerat i sammanhanget sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6. Då det undersökta fenomenet är vårdnadshavares kritiska attityder och vilka konsekvenser dessa attityder ger på lärarens didaktiska val, behövde informanterna ha upplevt någon kritisk attityd från vårdnadshavare kopplat till sex och samlevnadsundervisningen. Utöver dessa kriterier skedde urvalet utifrån ett *bevämlighetsurval* (Trost, 2010, s. 140). Som tidigare nämnts gör den

kvalitativa ansatsen inte anspråk på att skapa statistiskt generaliserbara data. Kihlström (2007, s. 161) lyfter fram uppfattningen om att det är bra med att få fram så många olika uppfattningar som möjligt och att urvalet bör anpassas efter det, men samtidigt lyfter Kihlström fram att ”Är det däremot speciella grupperns uppfattningar om ett visst fenomen som står i förgrunden, kanske sådana som är särskilt insatta i området, så väljs med fördel intervjupersoner från denna grupp.” (Kihlström, 2007, s. 161). Trost (2010) instämmer och uttrycker att ”Urvalet skall helst vara heterogent inom den givna homogeniteten” (Trost, 2010, s. 137). Som nämnts ovan har denna studie en specifik gruppns uppfattningar i fokus. Kihlström (ibid) skriver även att antalet informanter i fenomenografiska studier varierar. Då dessa enheter arbetar i en skola som vid intervjutillfället var tungt belastat av den rådande Corona-pandemin, har som tidigare nämnts ett bekvämlighetsurval tillämpats och antalet medverkande enheter har anpassats efter hand. Målet var dock att intervjua minst 10 informanter.

Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2017) har givit ut riktlinjer som forskare och forskning i Sverige måste förhålla sig till och detta gäller även denna studie. Det är viktigt att samhället har förtroende för forskare och forskning skriver Vetenskapsrådet (2017, s. 8) och de etiska riktlinjerna kan sammanfattats i åtta allmänna regler enligt Vetenskapsrådet (ibid), vilka är följande:

- 1) Du ska tala sanning om din forskning.
- 2) Du ska medvetet granska och redovisa utgångspunkterna för dina studier.
- 3) Du ska öppet redovisa metoder och resultat.
- 4) Du ska öppet redovisa kommersiella intressen och andra bindningar.
- 5) Du ska inte stjäla forskningsresultat från andra.
- 6) Du ska hålla god ordning i din forskning, bland annat genom dokumentation och arkivering.
- 7) Du ska sträva efter att bedriva din forskning utan att skada människor, djur eller miljö.
- 8) Du ska vara rättvis i din bedömning av andras forskning. (Vetenskapsrådet, 2017, s. 8)

Denna studie har tillämpat intervju med lärare som metod för insamling av empiri och inför dessa intervjuer har dessa informanter fått ett informationsbrev. Vetenskapsrådet (2017, s. 27) lyfter fram vikten av informationsbrev och samtycke, då framförallt vid ljudinspelning av intervjuer. Detta informationsbrev (se Bilaga 1) förklarar bland annat studiens syfte och frågeställningar, vissa etiska aspekter som exempelvis rätten till att få hoppa av studien när informanten själv vill eller rätten att inte delta alls och att intervjun skulle ljudinspelas. Samtycke till ljudinspelning gav samtliga informanter i samband med intervju. Vetenskapsrådet (2017, s. 27) skriver att det är viktigt att både muntligen och skriftligen informera om vissa aspekter av inspelning, och dessa är:

- Om redigering av inspelningen kommer att göras, exempelvis för att dölja ansiktet och/eller rösten
- Om videoinspelningen kommer att kopieras, i förekommande fall med angivelse av i hur många exemplar
- Om inspelningen också kommer att användas i annat syfte än forskningssyfte, exempelvis i utbildningssyfte
- Om andra analyser kommer att göras än de som först har angivits – i sådana fall måste både den regionala etikprövningsnämnden och informanten tillfrågas
- Informanten har troligen rätt att kräva att få ut inspelningen som ett registerutdrag enligt 26 § personuppgiftslagen
- Att eventuella kopplingar mellan inspelningen och andra persondata kommer att koda
- Hur och var inspelningen kommer att förvaras och hur länge den ska sparas. (Vetenskapsrådet, 2017, s. 27)

Intervjuerna har som sagt spelats in med ljudupptagning som sedan lagrades i en lösenordskyddad mapp på en dator; materialet raderas efter godkänd examination. Vetenskapsrådet (2017, s. 27) skriver att inspelning endast bör ske om det är absolut nödvändigt för säkerställandet av goda forskningsresultat och om det inte går med andra metoder. Dahlgren och Johanssons (2019, s. 183) beskriver inspelning som nödvändig vid fenomenografisk metod, då intervjutranskriptens tillförlitlighet annars kan ifrågasättas.

Fyra olika begrepp lyfts fram av Vetenskapsrådet (2017, s. 40) som centrala vid hantering av forskningsmaterial. Begreppen är *sekretess*, *tystnadsplikt*, *anonymisering* eller *avidentifiering* och slutligen *konfidentialitet*. Sekretessbelagda uppgifter har ej behandlats under denna studie och ingen grupp i denna studie innefattas av tystnadsplikten. Anonymisering har eftersträvats vid kodning och intervjutranskript, där pseudonymer har används istället för deltagarens riktiga namn. Vetenskapsrådet (2017, s. 40) belyser dock svårigheten med att utlova total anonymisering, och därför är avidentifiering viktigt i denna studie. Vetenskapsrådet (2017, s. 39) belyser en intressekonflikt, där det inte alltid är lätt för forskaren att kombinera forskningens intresse av att få fram ett bra underlag till sin studie och att samtidigt inte riskera att skriva för mycket så att informanternas identitet kan avslöjas. Även om denna studie inte har skrivit ut information som uppenbart avslöjar den medverkandes identitet, så har ändå de medverkande informerats om svårigheten med att kunna garantera hundra procent anonymitet. Konfidentialiteten, att inte låta obehöriga få del av det material som inte presenteras i studien, är viktigt och material som inte används förstörs efter godkänd examination.

Vetenskapsrådet (2017, s. 19) lyfter fram forskningens samhällsnytta som en del av de etiska riktlinjerna och Björkdahl Ordell (2007b, s. 26) skriver att forskning ska vara relevant för såväl samhället som dess aktörers utveckling. En motivering till varför denna studie är viktig ges i denna studies problemformulering.

Studien genomfördes mitt under rådande Corona-pandemi och Vetenskapsrådets (2017, s. 8) sjunde regel ”Du ska sträva efter att bedriva din forskning utan att skada människor, djur eller miljö.” har varit central. Sju av åtta intervjuer genomfördes digitalt för att minska risk för smittspridning, samt ödmjukhet inför lärares ökade arbetsbelastning införlivas bland annat genom krav på min egen flexibilitet för att underlätta lärarens tillvaro.

Genomförande

Under detta avsnitt presenteras studiens genomförande och processen för genomförandet har för tydlighetens skull delats in i två olika avsnitt. Det första avsnittet behandlar genomförandet av att finna informanter till intervjuerna, samt hur insamlandet av empiri gått till. Den andra delen redovisar hur analysprocessen av den insamlade empirin genomförts.

Genomförande av datainsamling

Det första steget vid genomförandet av datainsamling var att finna lämpliga informanter som var villiga att ställa upp på intervju. Denna del visade sig vara en stor utmaning, bland annat då den rådande Corona-pandemin komplicerade en i vanliga fall fullspäckad lärartillvaro. Innan processen av att få tag på informanter kunde påbörjas, utformades ett informationsbrev i enlighet med de etiska riktlinjer som Vetenskapsrådet (2017, s. 27) har fastlagt (se bilaga 1). Informationsbrevet innehöll bland annat information om studiens syfte, urvalskriterier för de medverkande informanterna, hur intervjuerna planerades att genomföras och hur den insamlade empirin sedan behandlas. Innan informationsbrevet kunde skickas ut, lämnades det in för granskning och godkännande av min handledare.

Den fenomenografiska studien gynnas av en spridning av variabler hos enheterna, det vill säga att inte ha en allt för homogen grupp av informanter som underlag till sin studie (Trost, 2010, s. 137). Urvalet var som tidigare beskrivet begränsat till lärare inom de naturvetenskapliga ämnena, som undervisar nu eller tidigare har undervisat inom sex och samlevnad i årskurserna 4-6. Detta vidgades till att innefatta både utbildade och outbildade NO-lärare, för att få ihop

tillräckligt med informanter. Vilka informanter som är utbildade respektive outbildade framgår i tabell 1. Ett annat centralt urvalskriterium var att informanten behövde ha minst en upplevelse av kritiska attityder från vårdnadshavare, detta för att kunna få empiri utifrån studiens syfte: "...att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder...". Detta visade sig generera stort bortfall, men frågan är om jag lyckades förmedla tillräckligt väl vad som menades och innefattades i syftet. Den fenomenografiska studien gynnas som sagt av en heterogen grupp informanter och informanter väljs därför med fördel ut strategiskt för att möjliggöra denna spridning (Kihlström, 2007, s. 161). Ett strategiskt bekvämlighetsurval tillämpades, men som en konsekvens av att det visade sig vara svårt att få tag i lärare som innefattades av urvalskriterierna och ville ställa upp, blev urvalet begränsat till de som vänligen kunde tänka sig att ställa upp. Trots detta blev det en relativt god spridning i variablerna. Variabeln *kön* hade en spridning på 50% män och 50% kvinnor, men av anonymiseringsskäl kommer det ej preciseras vilken informant som är man respektive kvinna. Variabeln *verksamma år som lärare* har även den stor spridning, även om ingen lärare var helt ny i arbetet. Spridningen inom variabeln *verksamma år som lärare* presenteras i tabell 1, där tidsintervaller används för att gynna anonymiseringen av informanterna. Den geografiska variabeln har generellt god spridning över hela landet, men innehåller något mindre kluster från samma region. En större geografisk spridning hade varit önskvärd, även om den kvalitativa forskningen inte nödvändigtvis måste ha som syfte att kunna statistiskt generaliseras (Larsen, 2018, s. 124-125). Strävan att strategiskt sprida variablerna och erfarenheterna hos informanterna påverkades som tidigare nämnt av möjligheten att få lärare som kunde medverka i studien. Denna aspekt måste tas i beaktning vid tolkning av studiens resultat, då urvalsgruppen kan ha blivit allt för homogen.

Tabell 1. Tabellen visar olika variabler hos informanterna och vilken intervjuform som användes med respektive informant. Intervall för variabeln *verksamma år inom skolan*: 0-4, 5-9, 10-19, 20-29, 30-39, 40+ och samtliga intervall mäts i antal år.

Informant	Utbildad/Outbildad	Verksamma år i skolan	Intervjuform
L1	Utbildad lärare	20-29	Träffas fysiskt
L2	Utbildad lärare	20-29	Röstsamtal
L3	Utbildad lärare	40+	Röstsamtal
L4	Utbildad lärare	40+	Videosamtal
L5	Outbildad lärare	5-9	Videosamtal
L6	Utbildad lärare	40+	Videosamtal
L7	Utbildad lärare	20-29	Videosamtal
L8	Utbildad lärare	20-29	Röstsamtal

För att komma i kontakt med utifrån urvalskriterierna lämpliga informanter, användes två olika metoder utifrån ett bekvämlighetsurval (Trost, 2010, s. 140). Den ena metoden riktade sig åt grupper som jag själv inte hade någon personlig relation till, genom att rektorer på olika skolor kontaktades via e-mail. I denna mailkorrespondens efterfrågades lämpliga lärare som kunde tänka sig att delta i studien och informationsbrev bifogades. Alla kontaktade rektorer svarade inte, och de som svarade undanböjde medverkan. Den pressade situationen under den rådande Corona-pandemin var ett av de angivna skälen. En rektor vidarebefordrade dock till två enligt rektorn lämpliga lärare, men ingen av de lärarna hörde av sig tillbaka. Utfallet av denna metod gav noll informanter. Sammanlagt kontaktades 10 olika rektorer och frågan är om det hade genererat någon informant om fler rektorer hade kontaktats. Den andra metoden utgick ifrån det egna kontaktnätet, där lärare som jag känner tillfrågades; både i att själva medverka, och om dessa lärare hade egna kontakter att vidarebefordra till mig. Detta var svårare än tänkt och många ansåg att de ej upplevt kritiska attityder från vårdnadshavare. Slutligen hade den senare metoden genererat åtta av tio tänkta informanter.

Vid planeringen av intervju med informant beskrevs visserligen kravet på ett Corona-säkert möte och digitalt videomöte lyftes fram som ett alternativ. Trost (2010, s. 65) lyfter fram vikten av att informanten känner sig trygg i intervjusituationen och att detta inte sällan medför att informanten får välja plats för intervju, dock inom vissa ramar. Detta gällde även denna studie, och för att visa på flexibilitet för informanternas vardag fick informanterna föreslå önskat sätt att träffas och även tid. De flesta intervjuerna var planerade som videomöte, men på grund av tekniska problem behövde vissa intervjuer omdirigeras och genomföras via röstsamtal. Två informanter önskade röstsamtal från början och en informant önskade att träffas fysiskt, om än utifrån Corona-säkrade premisser. Att informanterna fick påverka hur intervjuerna genomfördes kan ses som positivt utifrån en trygghetsaspekt, skriver Trost (2010, s. 65). En av informanterna önskade att se frågorna i förväg och för likvärdigheten fick därför samtliga informanter möjligheten att se intervjuguiden innan intervjutillfället. Då intervjuguiden var halvstrukturerad, vilket beskrivs som rätt metodval enligt Dahlgren och Johansson (2019, s. 182–183) vid fenomenografisk intervju, är det oklart hur mycket hjälp intervjuguiden gav informanterna. Frågorna var mest övergripande stolpar kopplade till frågeställningarna, och följdfrågorna framgick ej. Informanterna blev informerade om detta innan de mottog intervjuguiden. Intervjuerna utgick alltid från samma tre huvudfrågor, då de var direkt knutna till studiens frågeställningar. Dock reviderades och förbättrades studiens följdfrågor, allt eftersom mina egna intervjufärdigheter utvecklades. Dahlgren och Johansson (2019, s. 183) belyser relevansen av ljudupptagning för att få tillförlitliga intervjutranskript. Samtliga informanter samtyckte till ljudinspelning och för detta användes en annan telefon än den telefon eller dator som användes för att intervjua informanten. Informanterna samtyckte i ljudinspelningen och detta är viktigt då Vetenskapsrådet (2017, s. 27) understryker vikten av samtycke vid ljudinspelning. Samtliga intervjuer tog mellan 15–30 minuter och intervjuerna transkriberades efterhand att de genomfördes. Vid transkribering uteslöts information som inte kopplade till studiens frågeställningar, vilket lyfts fram som en möjlighet av Stukat (2011, s. 45). Efter transkribering av intervjuerna, tog analysprocessen vid.

Genomförande av analys

Efter att insamlandet av empiri var genomfört, började analysdelen. Intervjuerna transkriberades noggrant utifrån de inspelade ljudfilerna, och här kodades materialet för att avidentifieras. Då denna studie tillämpar fenomenografin som teoretiskt samt metodologiskt ramverk, har Dahlgren och Johanssons (2019, s. 184-188) fenomenografiska analysmodell valts. Efter att intervjuerna transkriberats och kodats för att anonymisera informanterna, tar första steget i analysmodellen vid. Vid steg ett: *Att bekanta sig med materialet* (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 184), är det viktigt att sätta sig in i transkripten och föra anteckningar för att öka förståelsen av empirin. Här användes de kommentarsverktyg som finns i programmet Word, där korta notiser om innehållet noterades. I detta stadium användes inte färgkodning. Vid steg två: *Kondensation* (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 185), testades olika metoder ut för att skilja ut större textavsnitt. Tabeller testades utifrån exempeltabellen nedan (tabell 2).

Tabell 2. Exempel på bortvald tabell vid steg två i analysen.

Vem	Citat: Typ av kritik	Citat: Konsekvens	Notis
L3		Dels påverkar det att man måste försöka få med sig föräldrarna. Att man har bra relation och kontakt.	Påverkar Få med föräldrar Relation

Detta upplevdes dock inte tillräckligt tidseffektivt och det upplevdes svårt att överblicka. Därför valdes Word-programmets överstrykningspenna för att gulmarkera de viktiga avsnitten i själva transkripten. Med denna metod otydliggjordes inte textavsnittets kontext och det var tydligt vilken informant som hade uttryckt upplevelsen.

Utifrån de kommentarer och notiser som noterats i transkripten, gestaltades likheter och olikheter, vilket är analysmodellens tredje steg: *Jämförelse* (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 186). Vid detta steg var transkripten både i digital form och utskrivna, för att underlätta översikten. Steg fyra *Gruppering* (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 186-187) och steg fem *Artikulera kategorierna* (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 187) gick ihop med varandra mycket under arbetet, då det nu gällde att börja finna rimliga kategorier. Även det sjätte steget, *Namnge kategorierna* (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 187) bearbetades succesivt under denna del av arbetet. Slutligen skulle kategorierna effektiviseras i det sjunde steget *Kontrastiv fas* (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 187-188). Det var inte helt enkelt att veta hur mycket kontext läsaren behöver i citatet och det går självfallet att diskutera huruvida kategorierna är mest effektiva. Dahlgren och Johansson (2019, s. 187) beskriver att detta kan vara en utmaning i såväl femte som sjunde steget. Eftersom fenomenografien inte är ute efter att tolka sanningar, utan fokuserar på de upplevelser som informanterna beskriver (Kihlström, 2007, s. 158); har kategoriseringen fokuserat på vad som verkar vara informantens fokus vid beskrivningen av upplevelsen. Materialet har även analyserats med hjälp av begreppen *isärhållande principen* och *partnerskapsprincipen*.

Resultat

I detta avsnitt presenteras studiens utfallsrum, de olika kategorier som utkristalliserat sig vid analys av intervjuerna. Analysen har genererat tre olika kategorisystem, då studiens tvådelade syfte ”...att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till sex och samlevnadsundervisningen, samt att undersöka vilka konsekvenser dessa attityder får för lärares sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6” baseras på tre olika frågeställningar. Kategorierna har formulerats i enhet med den ordning frågeställningarna presenteras under avsnittet ”Syfte och frågeställningar” samt i enhet med den behandlade frågeställningens formulering. De tre olika kategoriseringarna har döpts till *Kategorisering del 1 – De kritiska attitydernas karaktär*, *Kategorisering del 2 – De kritiska attitydernas känslomässiga konsekvenser* och *Kategorisering del 3 – De kritiska attitydernas didaktiska konsekvenser*. Kategorisering del 1 utgår ifrån vilken typ av kritiska attityder lärarna upplevt från vårdnadshavare och kopplar till studiens första frågeställning. Kategorisering del 2 syftar till att kategorisera de kritiska attitydernas känslomässiga konsekvenser och kopplar till studiens andra frågeställning. Slutligen behandlas studiens tredje frågeställning i kategorisystem 3, vilken kategoriserar de didaktiska konsekvenserna som föranledes av vårdnadshavarnas kritiska attityder. Under denna kategori kommer även de relationella perspektiven *isärhållande principen* och *partnerskapsprincipen* att behandlas. Kategoriseringarna är definierade utifrån hur lärarna i intervjuerna beskriver hur de upplevt de kritiska attityderna från vårdnadshavare och inte vad som är den egentliga grunden till kritiken; detta i enhet med den fenomenografiska modellen. Studien undersöker både de kritiska attityder som lärare upplevt direkt från vårdnadshavaren och de som kommunicerats indirekt; då vanligen via vårdnadshavarens barn, till lika lärarens elev.

Kategorierna i del 1: (1:1) *Religion i fokus*, (1:2) *Utländsk härkomst i fokus*, (1:3) *Barnen är för unga*, (1:4) *Snusk och porr i undervisningen*, (1:5) *Uppmanar till felaktigt sexuellt beteende*, (1:6) *Hemmets uppgift, inte skolans* samt (1:7) *Bristande relation till vårdnadshavare*.

Kategorierna i del 2: (2:1) *Ja, jag känner viss osäkerhet på grund av denna aspekt*, (2:2) *Ja, det tillförde viss osäkerhet vid de tidigare yrkesåren* och (2:3) *Ja, det motiverar mig och påverkar mig positivt*.

Kategorierna i del 3: (3:1) *Informera och koppla till styrdokumentet*, (3:2) *Tänka till en extra gång vid planering*, (3:3) *Stärka relationer och visa respekt*, (3:4) *Individanpassad lösning för elev* och (3:5) *Kollegialt samarbete*.

Kategorisering del 1 – De kritiska attitydernas karaktär

Detta utfallsrum behandlar studiens första frågeställning: *Vilka kritiska attityder har lärare upplevt från vårdnadshavare kopplat till sex och samlevnadsundervisning i grundskolan?* Varje kategori tar stöd i minst en informants upplevelser och vilka informanter som ligger till underlag för vilken kategori presenteras nedan i tabell 3.

Tabell 3. Tabellen sammanställer vilka informanter som är underlag till vilka kategorier.

Kategorier i kategorisering del 1	Informant som underlag till kategori
1:1 - Religion i fokus	L2, L3, L4, L5, L7, L8
1:2 - Utländsk härkomst i fokus	L1, L2, L5, L6, L7, L8
1:3 - Barnen är för unga	L1, L3, L5
1:4 - Snusk och porr i undervisningen	L1, L2, L5
1:5 - Uppmanar till felaktigt sexuellt beteende	L1, L8
1:6 - Hemmets uppgift, inte skolans	L7
1:7 - Bristande relation till vårdnadshavare	L1, L8

1:1 - Religion i fokus

Alla informanter utom två har vittnat om upplevelser av kritiska attityder från vårdnadshavare kopplat till religion, där vissa informanter endast beskriver religionen som grund för dessa kritiska aspekter, medan andra lyfter fram religionsaspekten tillsammans med vårdnadshavarnas utländska härkomst. Informant L3 belyser hur religionen är en huvudkälla till de kritiska attityder hen mött, men då framförallt indirekt via eleverna.

Sen har det varit flera tillfällen där eleverna har tagit upp det. De säger att mamma och pappa sagt att de inte får vara med. Det har varit så att föräldrarna tycker så, att barnen inte ska vara med. Varför de ska vara med förstår de inte. Och sen hänvisar de till sin religion. (L3)

Såväl L3, L4, L7 och L8 lyfter fram islam som en ofta återkommande religiös referens till kritiska attityder till sex och samlevnadsundervisningen. L3 uttrycker "...det här är enligt religionen haram.", och L7 betonar att "Nej, framförallt är det ju islam.". Även L5 och L8 lyfter fram islam samt begreppet haram som en religiös kategori och L4 uttrycker att:

Utöver islam... Nej, det har inte kommit andra kategorier av kritik. Det skulle vara någon frikyrklig elev, men nej, framförallt islam vad jag har mött. (L4)

Till skillnad från islam vilken lyfts fram som en homogen religiös kategori, har den kristna kategorin preciserats mer av flertalet informanter. L4 lyfter fram frikyrkor, L8 en pingstförsamling, L7 Jehovas Vittnen och L5 kristna kurder. Vidare beskriver L5 den kristna indirekta kritiken som hen upplevt via elever.

De där syskonen är väldigt speciella för där är bibeln och det kristna livet väldigt viktigt om man lyssnar på hur de pratar under lektioner. Det är direkt från vårdnadshavarna tänker jag. (L5)

En informant, L2, resonerar kring att den troliga orsaken till den kritik hen upplevt vid några tillfällen, bottnar i religion. Men, L2 för ett resonemang där hen problematiserar religiös kategorisering.

Spontant skulle jag säga att det är kopplat till religion, men det är inte självklart, för jag är inte helt säker på hur de religionerna utövas i de hemmen. Men en hemma-kultur som jag tror har att göra med religion, men det vet jag inte säkert. /.../ Så jag kopplar det till religion, men det är kanske snarare en kultur inom en religion. (L2)

1:2 - Utländsk härkomst i fokus

Flertalet informanter har upplevelser av kritiska attityder kopplat till vårdnadshavarnas utländska härkomst. L1 vittnade om en förälder som inte uppskattat att hans dotter deltagit i sexualundervisningen och i detta exempel belystes vårdnadshavarens härkomst.

Ja, en annan var ju en tjej vi hade, en rysk tjej, med en mamma som var rysk, där mamman blev upprörd. /.../ Jag tänkte att det kanske var språkproblem, eller så var det bara en helt annan kultur. (L1)

L6 som undervisat i en liten skola, där lärarna samarbetar tätt, har upplevelser av hur utländsk härkomst hos vårdnadshavare har genererat kritiska attityder till skolans sex och samlevnadsundervisning. Avvikande från detta är L2, L5, L7 samt L8:s beskrivningar, där den utländska härkomsten beskrivs tillsammans med en koppling till religion. Deras upplevelser baseras på såväl direkt kritik som indirekt kritik via elever.

Ja, alltså, de flesta barnen som har en negativ attityd till undervisningen är barn som har ett annat modersmål än svenska. Det kan vara av religiösa skäl eller kulturella. (L7)

1:3 - Barnen är för unga

Det framkommer i lärarnas upplevelser som uttrycks vid intervju med L1, L3 och L5; att flera vårdnadshavare anser att deras barn är för unga för sex och samlevnadsundervisningen. En förälder hade varit klart upprörd över att hans barn hade blivit undervisad i hur barn blir till, då föräldern ansåg att hans barn var för ungt för att undervisas om sådant, beskriver L5. Även L1 har stött på kritiska attityder utifrån kritiken att undervisningen inte kan anses åldersadekvat och nedan beskriver L3 en upplevd incident.

De var ett tag sen, men de ringde mig eller pratade med mig. De ifrågasatte om deras barn måste vara med på sex och samlevnadsundervisningen. De tyckte att barnen var för små, för unga. (L3)

1:4 - Snusk och porr i undervisningen

Tre av informanterna, L1, L2 och L5 har upplevelser av såväl direkt kritik från vårdnadshavare, som indirekt kritik via e-mail till rektor, vilken kritiserar sex och samlevnadsundervisningen för att innehålla porr och snusk. L5 beskriver hur en pappa mycket upprört konfronterar L5:s kollega mitt framför ögonen på L5, och pappan var arg bland annat för att läraren visat snusk och porrlignande innehåll för pappans barn.

“Han hade fått uppfattningen av att de hade tittat på porrfilm, eller något grovt.” (L5)

L1 har upplevelser av kritik från en vårdnadshavare som ansåg att L1 bland annat undervisat ”snusk”. L2 beskriver i sin tur ett genomfört lektionsmoment där elever skulle trä kondomer på gurkor, och efter den lektionen hade arga och ifrågasättande e-mail skickats från vårdnadshavare. Vårdnadshavarna hade ifrågasatt varför det lektionsmomentet hade varit med i undervisningen och momentet hade upplevts som snusk av vissa vårdnadshavare.

1:5 - Uppmanar till felaktigt sexuellt beteende

Denna kategori belyser kritiska attityder där vårdnadshavare anser att läraren lär ut eller uppmanar till ett felaktigt sexuellt beteende, vilket två av informanterna har upplevelser av. L1 beskriver ett lektionsmoment i hans sex och samlevnadsundervisning, vilken hen kallar ”frågelådan”. Vid detta moment får eleverna anonymt lägga lappar i en låda med vilka frågor eleverna vill, avgränsat till sex och samlevnadsämnet. Det kan vara stor spridning på typer av frågor förklarar L1 och under lektionen som föranledde kritiken som belyses i blockcitatet nedan, hade samtalet rört att homosexualitet är lika naturligt och icke felaktigt som heterosexualitet. Dagen efter detta pass, hade rektorn fått ett upprört e-mail från en vårdnadshavare och rektorn visade e-målet för L1.

Jag kanske hade svarat på frågan att man inte måste utgå ifrån att det är kille som är med tjej, utan det kan ju lika gärna vara såhär eller såhär. /.../ Ja, då visade det sig att en pappa till en tjej i årskurs 6. Jag tror inte ens hon hade tyckt det var konstigt, utan hon hade väl pratat om vad vi hade gjort i skolan och då hade vi haft sex och samlevnad på NO:n. Och han hade tydligen reagerat rätt så starkt på det där och skrivit om att den där läraren inte var klok. Det här och det här och det här har kommit fram och såhär hade läraren svarat. (L1)

En del av vårdnadshavarens upprördhet handlade då om faktumet att läraren undervisat om att homosexualitet är normalt och naturligt. L8 har också upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder kopplat till att undervisa om enligt vårdnadshavare felaktigt sexuellt beteende, men av en annan karaktär. L8 har både upplevt kritiska attityder direkt från vårdnadshavare och indirekt via elever, där vårdnadshavarna opponerar sig mot att skolan inte uppmanar till sexuell avhållsamhet innan äktenskap. En vårdnadshavare ville inte att hennes dotter skulle delta i undervisningen för att:

Vårdnadshavaren hade en oro för att den svenska skolan uppmanade unga flickor att tidigt ha ett sexliv. Att ha många olika män innan äktenskapet. (L8)

1:6 - Hemmets uppgift, inte skolans

Informant L7 har upplevt att en av källorna till kritiska attityder från vårdnadshavare är att det inte är skolans uppgift att undervisa i sex och samlevnad, utan hemmets uppgift. Som L7 uttrycker det:

Ja, det tycker jag att jag har fått höra genom åren. Att vissa familjer känner att det här är vår familjeangelägenhet. Vi tar upp det här, ni behöver inte belysa det i skolan. (L7)

1:7 - Bristande relation till vårdnadshavare

I intervjuerna har det framkommit att relationen till hemmet är viktig och två av informanterna har upplevt att en dålig eller bristande relation till hemmet har varit en faktor till vårdnadshavares kritiska attityder till sex och samlevnadsundervisningen. L8 beskriver hur den utmanande tiden med Corona-pandemi har påverkat relationen till vissa vårdnadshavare, bland annat på grund av inställda föräldramöten och mindre tid till att skicka ut information till vårdnadshavare. L8 uttrycker:

Men då ska vi ta med oss att vi har varit dåliga på att informera föräldrar och vi har inte haft några föräldramöten för Covid 19 och sådär. (L7)

Även L1 har upplevelser av kritiska attityder kopplat till bristande relation till vårdnadshavare, men hen lyfter fram en mer personlig dimension av relationsproblematiken:

Men, rektorn tyckte ju att ”finns det någon fnurra på tråden mellan er?”. /.../ Nej, alltså jag tror det var en personlig grej. Jag tror hen hade haft en relation med en på skolan tidigare och jag tror att det kan ha spelat in. (L1)

Kategorisering del 2 – De kritiska attitydernas känslomässiga konsekvenser

Detta utfallsrum behandlar den andra frågeställningen: *Hur har dessa kritiska attityder från vårdnadshavare påverkat lärares upplevelser av att undervisa i sex och samlevnad?* Vilka informanter som ligger till underlag för vilken kategori, framgår i tabell 4 nedan. Flera av lärarna har uttryckt upplevelser som passar i olika kategorier, vilket kan bero på att de refererar till olika perioder av sitt yrkesliv. Informant L4 upplevdes trygg, men då hen inte själv uttryckt egna upplevelser av känslomässiga konsekvenser, har L4 inte inkluderats i någon kategori.

Tabell 4. Tabellen visar vilka informanter som är underlag för respektive kategori.

Kategorier utifrån kategorisering del 2, om och hur känslan hos läraren har påverkats	Informant som underlag i kategori
2:1 - Ja, jag känner viss osäkerhet på grund av denna aspekt.	L5, L8
2:2 - Ja, det tillförde viss osäkerhet vid de tidigare yrkesåren.	L1, L2, L5, L7
2:3 - Ja, det motiverar mig och påverkar mig positivt.	L1, L2, L3, L6, L7, L8

2:1 - Ja, jag känner viss osäkerhet på grund av denna aspekt

Två av informanterna uttrycker osäkerhet till att undervisa i sex och samlevnadsämnet på grund av vårdnadshavares kritiska attityder. L5 belyser två sidor av sina känslor, där hen menar att det finns en oro, även om det säkert kommer att sluta väl om hen lutar sig mot sin professionalitet. Eftersom L5 trots allt belyser en generell oro i ämnet, passar hens upplevelser in i denna kategori.

Ja, jag känner en oro att det kommer komma kritik och att de kommer bli upprörda.
(L5)

L8 framhäver först en känslomässig säkerhet till ämnet, men sedan uttrycker hen oro för att undervisa i ämnet när utländska kulturer är representerade i klassrummet.

2:2 - Ja, det tillförde viss osäkerhet vid de tidigare yrkesåren

Flera av informanterna har betonat att vårdnadshavares kritiska attityder endast tillfört osäkerhet vid de tidigare yrkesåren. Lärarna beskriver hur deras erfarenheter resulterat i en trygghet i ämnet och i sig själv. L7 uttrycker att "När jag var mer ny så var jag däremot ganska nervös." och L2 beskriver hur hen påverkades i de tidigare yrkesåren:

Ja, eftersom jag var så ny och fräsch som lärare. Detta hände ju för 20 år sen. Jag är övertygad om att allt som föräldrar kommer med synpunkter runt tar man med sig när man är ny som lärare. Inte att man tar det hårt, men att man tar det med sig. (L2)

2:3 - Ja, det motiverar mig och påverkar mig positivt

Den allra vanligaste förekommande känslomässiga påverkan som lärarna ger uttryck för är hur de kritiska attityderna påverkar dem positivt. Vanligt förekommande är att informanten kopplar detta till sin erfarenhetsbaserade trygghet. Motiverande är ett ord som flera lärare använder och L7 säger att "Det påverkar mig att jag blir taggad.". Även L3 uttrycker positiva känslor kring de kritiska attitydernas konsekvenser.

Jag tänker att det känns ännu viktigare. Så visst påverkar det, men inte på något negativt sätt. (L3)

Kategorisering del 3 – De kritiska attitydernas didaktiska konsekvenser

Den tredje kategoriseringen utgår ifrån studiens tredje frågeställning: *Hur upplever lärare att dessa kritiska attityder från vårdnadshavare har påverkat de didaktiska val som kopplar till sex och samlevnadsundervisningen?* Fem olika kategorier av didaktiska konsekvenser gick att urskilja hos informanterna, och vilken informant som ligger till grund för vilken kategori framgår i tabell 5. Sist i detta avsnitt, under rubriken *Isärhållande principen och partnerskapsprincipen*, kommer tecken i intervjuerna på den isärhållande principen samt partnerskapsprincipen att beskrivas; detta då dessa principer kan antas påverka lärares didaktiska val. Det avslutande avsnittet är ej en del av kategorisystem del 3, utan kommer verka som diskussionsunderlag till kommande diskussionsavsnitt.

Tabell 5. Tabellen sammanställer vilka informanter som är underlag till vilken kategori.

Kategorier i kategorisering del 3	Informant som underlag i kategori
3:1 - Informera och koppla till styrdokument	Samtliga
3:2 - Tänka till en extra gång vid planering	L1, L2, L4, L5, L7
3:3 - Stärka relationer och visa respekt	L3, L4, L6, L7
3:4 - Individanpassad lösning för elev	L1, L2, L6, L7
3:5 - Kollegialt samarbete	L3, L4, L6, L7, L8

3:1 – Informera och koppla till styrdokument

Denna kategori är den enda som inkluderar svar från samtliga informanter. Att informera om den kommande sex och samlevnadsundervisningens innehåll, preventivt eller under momentets gång, till både elever och vårdnadshavare, samt att koppla till skolans styrdokument; det är återkommande didaktiska val för att undvika kritiska attityder från vårdnadshavare. L2 och L1 beskriver hur de arbetar med preventiv information.

Jag är noga med när man startar upp ett område, framförallt när det rör samlevnad, kroppen och sexualitet, att informera om att nu startar det här området. Det kommer komma upp frågor och vi pratar si och så. Och ni ska veta att det är på ingång. Så att vårdnadshavarna vet att det kommer dyka upp funderingar och tankar. Så är vårdnadshavarna informerade om vad som är på gång, då vinner man väldigt mycket. (L2)

Men information hem, i alla fall om det är åt sex-hållet, det tror jag är viktigt ändå. För att få med sig föräldrarna, och i tid. Så att eleven inte kommer hem och berättar och att man får en chock hemma. /.../ Nej alltså, för min egen trygghet tror jag att det är bra att informera. Om jag inte gör det så blir det kanske problem. (L1)

L5 håller med om att information till hemmet är viktigt, och understryker fokus på styrdokumentet.

Att dessutom avdramatisera det här ämnet genom att koppla till styrdokumentet. Ni får säga vad ni vill hemma, men det här måste jag lära ut. Att man befäster sin professionalitet tror jag är viktigt. (L5)

Samtliga informanter understryker som tidigare nämnt vikten av information och koppling till skolans styrdokument. L7 har utöver styrdokumentet även valt att koppla till myndighetsrapporter från Skolinspektionen.

Som vi gjort nu inför det projekt vi håller på med nu är att vi har skickat ut väldigt tydlig information till vårdnadshavare att vi ska jobba med det här. Så vårdnadshavare är fullt medvetna om vilka ämnen som ska tas upp, vilka frågor vi kommer att beröra. Och så har vi kopplat det till läroplanen och att Skolinspektionen har hittat brister i undervisningen i sexualkunskap. (L7)

3:2 – Tänka till en extra gång vid planering

Denna didaktiska konsekvens belystes av fem informanter, och detta har varit en återkommande didaktisk konsekvens genom intervjuerna med flera av dessa informanter. L2 beskriver hur kritiska attityder påverkat att hen tänker till en extra gång vid planering.

Men, de gånger som man får kritik, så tänker jag en gång till nästa gång. Det kanske motiverar mig mer i vad jag gör, men inte på något sätt avskräcker det mig. (L2)

3:3 – Stärka relationer och visa respekt

Alla informanter uttrycker upplevelser av att relationen till vårdnadshavare är viktig på ett eller annat vis rent generellt. Hos L3, L4, L6, L7 och L8 framträder den relationella dimensionen dock som ett direkt didaktiskt val för att motverka vårdnadshavares kritiska attityder till sex och samlevnadsämnet. L3 uttrycker att:

Dels påverkar det att man måste försöka få med sig föräldrarna. Att man har bra relation och kontakt. (L3)

L4 upplever att man ska anpassa ordvalen på såväl lektioner som i informationsbrev till vårdnadshavare och L7 understryker vikten av att visa respekt för både vårdnadshavare och elever.

Men jag tror det är jätteviktigt att vi lärare visar förståelse för att det är ett känsligt ämne. Det är ju faktiskt inte som att stå och ha matte. Det blir ju så intimt och personligt på något sätt. Så kan det uppfattas i alla fall och det måste vi ha stor respekt för. I mötet såväl med elever som med vårdnadshavare kan jag tycka. För jag kan förstå att en del kan tycka att det är jättehemskt att man pratar om sådana här saker. Och det måste vi ju respektera. (L7)

Även L6 belyser denna aspekt och menar att vårdnadshavare måste kunna känna sig trygga med att deras integritet inte kränks i undervisningen, då det kommer till samtal där elever tar upp upplevelser som kopplas till deras egna hem.

Och något jag varit noga med är att inte hänga ut någon. Att få föräldrar att känna sig trygga när barnen berättar om vad som händer hemma, för det gör de ju. ”Jag hittade kondomer i pappas...”. Att visa ”stopp, här går gränsen”, det handlar om integritet. Det här ska vi nog inte prata om. Det tror jag är jätteviktigt. (L6)

3:4 – Individanpassad lösning för elev

Denna kategori är även baserad på upplevelser som lärare har från kollegiet på sin arbetsplats och här uttrycker såväl L6 som L7 didaktiska val som inneburit att elever inte behövt delta i vissa lektionsmoment. L2 har i vissa fall skapat individanpassade uppgifter och L1 uttrycker att:

Jag tror den mamman ställde sådana krav till och med. ”Det här får inte hon vara med på” eller ”Jag vill veta vad ni gör”. Vi pratade om, ska hon vara med eller skulle hon göra något annat på de tillfällena. /.../ Det kan hända att hon gjorde andra saker. (L1)

3:5 – Kollegialt samarbete

Det kollegiala samarbetet som stöd för sex och samlevnadsundervisningen har från vissa informanter framstått som något naturligt från början i rent preventivt syfte, att man är bra på olika saker på arbetsplatsen. Andra har utnyttjat skolans olika resurser efter att ha mött kritiska attityder från vårdnadshavare och genom det önskat stöd. L4 beskriver ett samarbete med skolans SVA-lärare som ett didaktiskt val, där SVA-läraren tar vissa delar av undervisningen

då hen har goda relationer och kunskaper om de utlandsfödda eleverna i klassen. L6 lyfter fram att lärare på hens arbetsplats har upplevt väldigt olika trygghet i ämnet, och därför har lärarna täckt upp för varandra. L7 beskriver didaktiska val i form av samarbeten i projektform i skolan där trygghetsteamet ingår och L8 finner stöd i skolsköterskan.

Jag har alltid hjälp och stöd från skolsköterskan och så. Det tycker jag är en bra lösning. (L8)

Isärhållande principen och partnerskapsprincipen

I intervjuerna framgick att samtliga informanter ansåg det som viktigt att ha en god relation till hemmet, samtidigt som de också hänvisade till styrdokument och lagbok. Vågskålen mellan den isärhållande principen och den partnerskapande principen framkom mer eller mindre hos alla informanter. Med viss ambivalens visar L1 på tendenser till en mer partnerskapande hållning.

Där får man visa respekt för vad familjerna tycker. Men samtidigt upplysa om vad vi ska göra, vad som står i kursplanen. Men den kan man ju tolka i och för sig, kursplanen är ju ganska [tankepaus]. Men man ska prata om kärlek, sex, relationer. Nej, god relation och att vara öppen, det tjänar man nog på i slutändan ändå. (L1)

L1 lyfter även fram ett exempel där en kollegas didaktiska val benämns som positiva. I detta exempel beskrivs ett nära samarbete med hemmet, där bland annat elever och vårdnadshavare har fått välja att se eller undvika att se filmer kopplade till sex och samlevnadsämnet tillsammans med varandra. Relevansen av att involvera hemmet och att ha god relation till hemmet visar såväl L1 som flera andra informanter tecken på. L6 belyser relevansen av ett tight samarbete med hemmet och L8 lyfter även hen fram relevansen av ett fungerande samarbete med hemmet. I motsats till detta visar L2 en klart större dragning till den isärhållande principen, där hen understryker vikten av att skolan ska ha en annan roll än hemmet och ser inte reaktioner från hemmet som något problematiskt. L4 säger att hen hänvisar till den svenska skollagen och understryker att den gäller i svensk skola och L5 uttrycker klart isärhållande tendenser när hen förklarar:

Att dessutom avdramatisera det här ämnet genom att koppla till styrdokumentet. Ni får säga vad ni vill hemma, men det här måste jag lära ut. Att man befäster sin professionalitet tror jag är viktigt. (L5)

Den isärhållande principen och partnerskapsprincipen gestaltar sig som tidigare nämnt mer eller mindre hos samtliga informanter, men hos vissa lärare är det tydligt att den ena principen väger tyngre än den andra. Hur dessa principer kan ha påverkat informanternas didaktiska val kommer diskuteras under kommande diskussionsavsnitt.

Diskussion

Under detta avsnitt kommer först studiens metod att diskuteras under rubriken *Metoddiskussion* där *val av metod, intervju som datainsamlingsmetod, urval* och *analys* kommer att granskas. Efter metoddiskussionen kommer studiens resultat att diskuteras under rubriken *Resultatdiskussion* och strukturen för denna del är utformad efter föreliggande studies tre olika frågeställningar. Avslutningsvis sammanfattas det viktigaste i studien och förslag på vidare forskning presenteras.

Metoddiskussion

I denna del kommer studiens fenomenografiska metodologiska val att diskuteras, med fokus på *val av metod, intervju som datainsamlingsmetod, urval* och *analys*. Dessa delar kommer att speglas mot begreppen validitet, reliabilitet, generaliserbarhet samt objektivitet.

Val av metod

Att välja en kvalitativ ansats var ett tämligen naturligt val, då den kvalitativa ansatsen är flexibel (Larsen, 2018, s. 36). Att utgå ifrån en flexibel ansats lämpar sig väl vid studier gällande fenomen som forskaren inte har mycket förkunskaper om, skriver Larsen (ibid) och det visade sig vara ett bra beslut för denna studie. Den kvalitativa ansatsen har som fördel att den lättare går att säkerställa god validitet i, jämfört med den kvantitativa ansatsen (Larsen 2018, s. 36). Detta bland annat då den kvalitativa ansatsens flexibilitet öppnar upp för följdfrågor i intervjuer, intervju vilket är denna studies tillämpade datainsamlingsmetod, och flexibilitet gällande revidering av studiens syfte samt frågeställningar efter hand. Syftet med studien är att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till sex och samlevnadsundervisningen, samt att undersöka vilka konsekvenser dessa attityder får för lärares sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6. Utifrån detta syfte blev den kvalitativa metoden fenomenografi lämplig. Dahlgren och Johansson (2019, s. 179) lyfter fram fenomenografien som ett bra val då en studie ska analysera och studera olika individers tankar om ett fenomen. Tydligheten och systematiken i den fenomenografiska ansatsen stärker dessutom studiens validitet och reliabilitet (Larsen, 2018, s. 129-131). I denna studie har det betonats att fenomenografien utgör studiens teoretiska ramverk, vilket är relevant för att styrka studiens reliabilitet Larsen (ibid). En nackdel med att arbeta utifrån en kvalitativ ansats, är att studien inte blir statistiskt generaliserbar; vilket inte heller är målet med kvalitativa studier (Larsen, 2018, s. 124-125).

Intervju som datainsamlingsmetod

Inom kvalitativ forskning lämpar sig intervju väl som datainsamlingsmetod och intervjun blir ett fördelaktigt valideringsverktyg, då följdfrågor och fördjupande frågor ökar studiens validitet (Larsen, 2018, s. 36). Intervjuerna som ligger till grund för denna studie är halvstrukturerade med en tematisk utformning, vilket Dahlgren och Johansson (2019, s. 182-183) framhåller som ett vanligt val vid fenomenografiska studier. Vid halvstrukturerade intervjuer används en intervjuguide med endast ett fåtal frågor, vilka är knutna till det fenomen som skall undersökas. Den intervjuguide som användes i denna studie utgick strikt ifrån studiens tre frågeställningar, för att säkerställa att de blev besvarade, samt för att öka validiteten. Följdfrågor som ”*kan du ge ett exempel*” eller ”*hur menar du då*” användes för att öka förståelsen och styrka validiteten; detta är något som Larsen (2018, s. 36) lyfter fram som en av den kvalitativa studiens stora styrkor. En nackdel med intervju som metod är dock att informanten riskeras påverkas av den

som intervjuar, vilket kallas intervju-effekten (Larsen, 2018, s. 137-138, 144, 176-177). Frågorna får inte vara ledande, det får inte i vare sig kroppsspråk eller i frågor framstå som att det finns något rätt eller fel. Detta är viktigt för att inte påverka objektiviteten och reliabiliteten i studien negativt. Att undvika intervju-effekten och att förhålla sig objektivt har varit en ambition i studien, och informanten har ofta blivit informerad om att det inte finns något rätt eller fel svar. Det går dock inte att garantera att informanterna inte blivit påverkade åt något håll, då total objektivitet inte går att säkerställa. Följdfrågor i intervjuerna möjliggjorde fördjupade kunskaper kring det undersökta fenomenet, samt att följdfrågorna ökade träffsäkerheten mot frågeställningarna. Trots detta hade en metodtriangulering styrkt både validiteten samt reliabiliteten i studien. Enkäten som metod hade kunnat bidra med en ökad mängd informanter, vilket hade varit gynnsamt för att stärka överföringsvärdet på studien (Larsen, 2018, s. 129). Self report som metod hade eventuellt kunnat tillföra fler informanter till studien och svaren skulle möjligen varit mer ärliga, då det kan vara svårt att vara ärlig i en intervju om informanten upplever frågorna som känsliga (Larsen, 2018, s. 37). Varken enkät eller Self report har möjligheten till följdfrågor, men i kombination med intervju hade de varit möjliga metodval. Larsen (2018, s. 36) beskriver en fördel med intervju, vilket är att informanterna mer sällan backar ur intervjuer. Ingen av informanterna i studien backade ur, vilket tyder på att Larsen kan ha rätt. Likvärdigheten i intervjusituationerna kan ifrågasättas, då informanterna själva fick besluta intervjuform; då inom vissa ramar. Detta måste tas i beaktning vid tolkning av denna studie.

Urval

Kvalitativa studier är inte statistiskt generaliserbara och har inte heller ambitionen att vara det (Larsen, 2018, s. 124-125). I stället försöker studien uppnå mättnad i variationer genom strategiskt urval och tillräckligt många informanter (Kihlström, 2007, s. 161). En premiss för att innefattas i urvalsgruppen var begränsningen till lärare inom de naturvetenskapliga ämnena, som undervisar nu eller tidigare har undervisat inom sex och samlevnad i årskurserna 4-6. För att få ihop tillräckligt med informanter, vidgades urvalet från utbildade till både utbildade och utbildade NO-lärare. Detta då det visat sig svårt att få tag i tio informanter, vilket var målsättningen för studien. Om tio informanter är tillräckligt för att uppnå mättnad i variationer, det är svårt att avgöra, då Kihlström (2007, s. 161) skriver att mängden informanter varierar i fenomenografiska studier. Åtta av tio informanter blev det slutgiltiga resultatet, vilket kan ses som något skralt och validiteten i resultatet påverkas därför negativt av det. Trost (2010, s. 143) hävdar dock att man måste ta i beaktning hur mycket intervjumaterial som kommer ut från intervjuerna, och ur den aspekten är åtta informanter relativt rimligt; detta då för mycket material blir svårbehandlat. Trost (2010, s. 137) lyfter likt Kihlström (2007, s. 161) fram att den fenomenografiska studien gynnas av att inte ha en för homogen grupp informanter; gruppen skall vara heterogen inom homogent givna ramar. En spridning på ålder, kön och geografisk placering var från början en ambition i denna studie, men då det visade sig svårt att få tag på informanter, blev denna spridning på variabler inte prioriterad vid urvalsprocessen. Turligt nog blev spridningen inom dessa variabler relativt god ändå, där könsfördelningen hos informanterna blev 50% kvinnor och 50% män. Variationen blev även god på spridningen av arbetslivserfarenhet, där variationen är från några års arbetslivserfarenhet till över 40 år. En viss geografisk spridning över landet återfinns även hos informanterna, även om det kan förekomma mindre regionala kluster. Trots denna variation kan man resonera kring om urvalet ändå blivit för homogent. För att få tag på informanter användes ett strategiskt *bekvämlighetsurval* (Trost, 2010, s. 140) via personliga kontakter och rektorer. Här går det att ifrågasätta om det hade varit rimligt att komplettera med Facebookgrupper för NO-lärare, för att få tag på informanter. Det är även rimligt att ifrågasätta hur urvalet påverkades av att kollegor rekommenderade andra

kollegor. Det skulle kunna vara så att de kollegor som rekommenderades är lärare som är extra engagerade i sex och samlevnadsämnet, samt att de rekommenderade lärarna har utvecklat en strategi och förhållningssätt som är mer utvecklat än andra lärares strategi. Detta är något som påverkar hur representativt urvalet är.

Analys

Dahlgren och Johanssons (2019, s. 184-188) fenomenografiska analysmodell har valts till denna studie, både för att den är en fenomenografisk analysmodell, men också för att den är tydlig i sin systematik. Systematiken och genomskinligheten är central för studiens reliabilitet (Larsen, 2018, s. 131). Att uppnå hög reliabilitet kan vara svårt i kvalitativa studier (Larsen, 2018, s. 67), men genom att noga följa analysmodellens sju beprövade steg, stärks studiens reliabilitet. En utmaning i analysen var att sortera ut relevant underlag i transkripten och att sedan skapa valida kategoriseringar, vilket även Dahlgren och Johansson (2019, s. 187) beskriver som en svårighet. En generell utmaning är att förhålla sig objektiv till materialet, vilket Larsen (2018, s. 15) ifrågasätter om det ens är möjligt. En ambition om att förhålla sig objektiv vid analys har funnits och strävan efter att inte leda resultatet i någon riktning har hela tiden försökt att efterlevas. För att påvisa objektivitet samt stärka analysens validitet samt reliabilitet, har många citat noga valts ut för att på så vis ha en hög genomskinlighet (Larsen, 2018, s. 130-131). Hade det funnits möjlighet till gruppanalys hade det metodologiska valet stärkt validiteten i analysen (Dahlgren & Johansson, 2019, s. 189), men detta var tyvärr ej möjligt. Larsen (2018, 131) artikulerar vikten av att alltid ha en kritisk blick genom hela sitt arbete för att höja studiens validitet samt reliabilitet, och det är och har varit min ambition i detta arbete.

Resultatdiskussion

Under detta avsnitt diskuteras denna fenomenografiska studiers resultat, eller utfallsrum som det benämns inom fenomenografien; och utfallsrummet jämförs med föreliggande studiers forskningsbakgrund samt skolans styrdokument. Först diskuteras resultatet i kategorisering del 1 – *De kritiska attitydernas karaktär*. Sedan diskuteras resultatet i kategorisering del 2 - *De kritiska attitydernas känslomässiga konsekvenser*. Avslutningsvis diskuteras studiens resultat i kategorisering del 3 - *De kritiska attitydernas didaktiska konsekvenser*.

De kritiska attitydernas karaktär

I detta avsnitt kommer resultatet från studiens första frågeställning ”*Vilka kritiska attityder har lärare upplevt från vårdnadshavare kopplat till sex och samlevnadsundervisning i grundskolan?*” att jämföras med resultatet från Goldmans (2008, s. 419) samt Bialystoks (2019, s. 21) studier (en mer detaljerad jämförelse presenteras i bilaga 2). Analysen av intervjuerna i föreliggande studie resulterade i sju olika kategorier kopplade till studiens första frågeställning, vilka är följande: (1:1) *Religion i fokus*, (1:2) *Utländsk härkomst i fokus*, (1:3) *Barnen är för unga*, (1:4) *Snusk och porr i undervisningen*, (1:5) *Uppmanar till felaktigt sexuellt beteende*, (1:6) *Hemmets uppgift, inte skolans* samt (1:7) *Bristande relation till vårdnadshavare*. Nedan presenteras en sammanställning av jämförelsen mellan de kategorier som framkommit i denna studie och resultatet från tidigare forskning (tabell 6).

Tabell 6. En jämförande sammanställning av kategorier kopplade till ”kritiska attitydernas karaktär”.

Kategoribeteckning*	Resultat som lyfts i kategorin
1:1	Religion i fokus
B:3	Sexualundervisningen underminerar religiösa uppfattningar
(G:4)	(Sexualundervisningen borde ta sin grund i en traditionell värdegrund)
1:2	Utländsk härkomst i fokus
-	<i>Ingen motsvarighet hos Goldman eller Bialystok identifierad</i>
1:3	Barnen är för unga
G:6	Barn är för unga för att förstå sex
B:1	Barn är för unga för att lära sig om sex
(G:7)	(Eleverna utvecklas för olika fysiskt och mentalt för att undervisningen skall kunna bedrivas utifrån individens behov)
1:4	Snusk och porr i undervisningen
G:11	Det visuella material som används i undervisningen är pornografiskt och använder sig av ett ”kill-språk”
1:5	Uppmanar till felaktigt sexuellt beteende
G:2	Lär sig barnet om sex så kommer barnet börja ha sex
G:3	Tonårssex ursäktas om läraren undervisar om preventivmedel
G:8	Utbildning om sexualitet leder till ökat moraliskt förfall, ökar tonårsgraviditeter samt ökar spridningen av könssjukdomar
B:4	Sexualundervisningen främjar sex, homosexualitet och eleverna blir ”hyper-sexualizes children”
1:6	Hemmets uppgift, inte skolans
G:1	Hemmets uppgift, inte skolans
B:2	Hemmets uppgift, inte skolans
(G:5)	(Undervisningen skall inte behandla moral, endast traditionellt biologisk grund.)
1:7	Bristande relation till vårdnadshavare
-	<i>Ingen motsvarighet hos Goldman eller Bialystok identifierad</i>

*Varje kategori har getts en beteckning där siffran eller bokstaven till vänster om kolontecknet betecknar vilken studie som ligger till underlag för resultatet i kategorin. Siffran 1 står för resultat från föreliggande studie begränsat till studiens första frågeställning, G står för resultat från Goldmans (2008) studie och B står för resultat från Bialystoks (2019) studie. Siffran till höger om kolontecknet betecknar kategorinummer i respektive studies resultat. Tre av kategorierna är inte helt självklara i sin likhet och har därför markerats med parentestecken i tabell 6. En sammanställning av ovanstående kategorier återfinns i bilaga 2.

Fem av de resultatkategorierna som presenteras i föreliggande studie går att relatera till resultat från tidigare forskning (tabell 6). I denna studie har det framkommit att elevers och vårdnadshavares trosuppfattning har legat till grund för kritiska attityder som lärare upplevt från vårdnadshavare kopplat till sex och samlevnadsundervisningen (tabell 6). Även Bialystok (2019, s. 21) har i sin studie funnit underlag för en sådan genre av kritik från vårdnadshavare, där hans studie visar att vårdnadshavare anser att sexualundervisning underminerar religiösa uppfattningar (tabell 6). I Bialystoks (2019) studie belyses dock inte det islamiska begreppet ”haram”, vilket har varit en vanligt förekommande referens i intervjuerna med lärarna i föreliggande studie. Goldmans (2008, s. 419) studie visar att vårdnadshavarens kritiska attityder i vissa fall bottnar i att vårdnadshavarna anser att sexualundervisningen borde utgå ifrån en traditionell värdegrund (tabell 6). Huruvida denna traditionella värdegrund bottnar i en religiös värdegrund framgår inte i Goldmans studie, men det går inte att utesluta en sådan koppling. I skollagen (2010:800) framgår det att skolan ska vila på vetenskaplig grund och i läroplanens första kapitel som behandlar skolans värdegrund, framgår det att undervisningen skall vara

ickekonfessionell (Skolverket, 2019a, s. 5) och att ”Skolan ska förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver” (Skolverket, 2019a, s. 7). Såväl Skolinspektionen (2018) som Folkhälsomyndigheten (2020) artikulerar vikten av att undervisa och möta elever i ämnen som rör sexualitet, relationer, jämställdhet och allas lika värde; detta i samstämmighet med Skolverkets definition av sex och samlevnadsämnet (Skolverket, 2014b, s. 10). Det som kan anses komplicerande gällande dessa kritiska attityder av religiösa grund, är att undervisningen enligt läroplanen ska anpassas efter elevernas individuella behov och att undervisningen inte får diskriminera elever utifrån deras religiösa uppfattning (Skolverket, 2019a, s. 5).

Vilket beskrivs i stycket ovan, visar Goldmans (2008, s. 419) studie på att vårdnadshavare är kritiska till att sex och samlevnadsundervisningen inte utgår ifrån en traditionell värdegrund (tabell 6). Goldmans studie visar även på att vårdnadshavare är kritiska till att skolan behandlar moralfrågor, då vårdnadshavarna anser att sex och samlevnadsundervisningen endast skall bygga på traditionellt biologisk grund (tabell 6). Föreliggande studie visar att NO-lärare har upplevelser av att vårdnadshavare inte anser att sex och samlevnadsundervisning är skolans uppdrag, utan att det är hemmets uppgift (tabell 6). Detta speglar sig även i Bialystoks (2019, s. 21) studie. I flera avsnitt i läroplanen (2019a) är det dock beskrivet att detta ämne är skolans uppdrag och att undervisningen både skall förmedla de mer biologiska aspekterna av sex och samlevnad, samt frågor kring känslor och moral. I kursplanen för biologi (Skolverket, 2019, s. 166) framgår det att undervisningen exempelvis skall behandla frågor om sexualitet och pubertet, men också kärlek och identitet. Skolverket (2014b, s. 114) lyfter fram de tvärvetenskapliga aspekterna av sex och samlevnadsämnet och belyser att det är viktigt att både undervisa om kroppens anatomi och att samtidigt koppla denna undervisning till exempelvis rådande kroppsideal. Såväl Skolinspektionen (2018) som Folkhälsomyndigheten (2020) belyser vikten av skolans sex och samlevnadsundervisning och då inte bara utifrån en traditionellt biologisk grund. Att Sveriges regering beslutat att införa examensmål på lärarutbildningen för sex och samlevnadsämnet med start höstterminen 2021, kan även det ses som ett argument för att sex och samlevnadsundervisning är en viktig del av skolans uppdrag (Utbildningsdepartementet, 2020). Vilka konsekvenser dessa kritiska attityder från vårdnadshavare i slutändan ger för lärarens undervisning, skulle kunna tolkas utifrån om läraren förespråkar ett förhållningssätt som är i enighet med den isärhållande principen eller partnerskapsprincipen (Skolverket, 2014a, s. 11-16); men att sex och samlevnadsämnet är en viktig del av skolans uppdrag, det framgår tydligt utifrån ovannämnda källor.

Såväl föreliggande studie, Goldmans (2008) studie och Bialystoks (2019) studie visar att det råder en samstämmighet i att vissa vårdnadshavare anser att deras barn är för unga för att undervisas i sex och samlevnadsämnet (tabell 6). Då studien riktar sig åt sex och samlevnadsundervisning i mellanstadiet, kan det anses naturligt att vårdnadshavare belyser denna dimension och att vissa vårdnadshavare anser denna aspekt som problematisk. Skolverket (2019a) är dock i läroplanen tydliga med att eleverna inte anses för unga, vilket exempelvis tydliggörs i innehållet i kursplanen för biologi årskurs 4-6, där det är explicit utskrivet att eleverna skall lära sig om exempelvis sexualitet, kärlek och pubertet. Att elever utvecklas och mognar olika kan vara en grund till att vissa vårdnadshavare inte anser att undervisningen är åldersadekvat. Goldmans (2008, s. 419) resultat om att eleverna utvecklas för olika fysiskt och mentalt för att undervisningen skall kunna bedrivas utifrån individens behov (tabell 6) behandlar denna dimension av kritiska attityder från vårdnadshavare, även om resultatet från Goldmans studie inte explicit uttrycker att eleverna är för unga. Som tidigare nämnt belyser flera av informanterna elevernas olika mognadsgrad inför olika delar av sex och samlevnadsundervisningen som en utmaning; elevgruppens heterogenitet anses vara utmanade.

Det kan dock tolkas som att svenska lärare förväntas kunna hantera denna heterogenitet, då Skolverket (2014b) skriver att "Att eleverna är på olika nivå behöver inte innebära ett problem. Eleverna kan lära sig av varandra och deras olikheter speglar den olikhet som alltid finns inför sexualitetsfrågor." (Skolverket, 2014b, s. 26). Det är dock inte självklart att alla vårdnadshavare håller med om Skolverkets analys, och de svenska styrdokumentens reglerar inte heller den internationella arenans skolkontext vilken Goldmans (2008) eller Bialystoks (2019) skolkontext tillhör.

I föreliggande studie framkommer det att NO-lärare upplevt kritiska attityder från vårdnadshavare kopplat till att vårdnadshavarna anser att sex och samlevnadsundervisningen uppmanar till felaktigt sexuellt beteende (tabell 6). Här framgår konsensus mellan de tre jämförda studiernas resultat, även om de belyser olika aspekter av det subjektiva uttrycket "felaktigt". Bialystoks (2019, s. 21) fjärde kategori (tabell 6) *Sexualundervisningen främjar sex, homosexualitet och eleverna blir "hyper-sexualizes children"* belyser bland annat främjandet av homosexualitet vilket informant L1, i föreliggande studie, lyft fram som kontext till en av de upprörda reaktioner som hen upplevt. Att eleverna skulle riskera bli "hyper-sexualizes children" är dock inget som framgår hos denna studies informanter. Dessutom framgår det i skolans styrdokument att undervisningen inte får diskriminera eleverna till exempel på grund av sexuell läggning (Skolverket, 2019a, s. 5) och utifrån detta kan man anse att L1 undervisade i enhet med skolans styrdokument, då hen undervisade normkritiskt om homosexualitet. Goldmans (2008, s. 419) studie har funnit underlag till tre olika resultat kategorier med liknande drag, vilka samtliga går att relatera till att sex och samlevnadsundervisningen uppmanar till felaktigt sexuellt beteende (tabell 6). Goldmans (2008) resultatkategori *Lär sig barnet om sex så kommer barnet börja ha sex* är inte helt i samstämmighet med föreliggande studies underlag. Denna studies informanter belyser snarare att undervisningens utformning främjade felaktig sexualitet, snarare än att dra en generell koppling mellan kunskaper om sex och sexualdebut. Goldmans resultatkategori *Tonårssex ursäktas om läraren undervisar om preventivmedel* är inte en aspekt av "felaktigt sexuellt beteende" som föreliggande studie har funnit hos sina informanter och här kan man fundera över studiernas olika kontexter. Goldmans (2008) studie genomfördes i Australien, USA, Storbritannien och Kanada; medan föreliggande studie utgår ifrån en svensk kontext med en lång tradition av att undervisa om preventivmedel, exempelvis genom Elise Ottesen-Jensen (RFSU, 2017). Hur debatten i de länder som utgör Goldmans (2008) kontext är i denna fråga okänt, men det är en aspekt som bör tas i beaktning. Huruvida Goldman (2008) skulle vara en inaktuell källa och genom den aspekten påverka denna olikhet, tolkas som mindre troligt. Detta då föreliggande studie baseras på lärares i vissa fall 40-åriga erfarenheter. Aktualitetsaspekten kan dock inte helt negligeras. Goldmans (2008, s. 419) studie resulterade även i resultat kategorin *Utbildning om sexualitet leder till ökat moraliskt förfall, ökar tonårsgraviteter samt ökar spridningen av könssjukdomar* vilken liknar de tidigare diskuterade resultat kategorierna, även om denna kategori preciserar vissa aspekter mer.

Samtliga av Bialystoks (2019, s. 21) fyra resultat kategorier går att relatera till någon av denna studies kategorier, medan tre av Goldmans (2008, s. 419) resultat kategorier inte är jämförbara. En tänkbar anledning till detta är att Goldmans kategorier stundtals är mycket specifika, medan Bialystoks kategorier har en bredare karaktär. Vilka resultat kategorier som inte har visat sig jämförbara med andra resultat kategorier (se bilaga 2) presenteras i tabell 7.

Tabell 7. Resultatkategorier från tidigare studier samt föreliggande studie, vilka inte visat sig jämförbara med de andra resultatkategorierna som tillhör denna studiers första frågeställning (se bilaga 2).

Kategoribeteckning	Resultat som lyfts i kategorin
1:2	Utländsk härkomst i fokus
1:7	Bristande relation till vårdnadshavare
G:9	De som blev gravida i tonåren blev det för att de ville det
G:10	Ifrågasättande kritik gällande lärarnas kompetens att undervisa i ämnet
G:12	Sexualundervisningen stötts av homosexuella, feminister, humanister, ateister, abortförespråkare, postmodernister samt kommunister; vilket enligt föräldrarnas synvinkel är fel

Kritiska attityder från vårdnadshavare kopplat till utländsk härkomst var det bara föreliggande studie som fann i sin empiri baserat på NO-lärares upplevelser (tabell 7). Detta fenomen återfanns hos nästan alla informanter i denna studie, men inte hos Goldman (2008) eller Bialystok (2019). Visserligen framgår det av Statistiska Centralbyrån (2020) att ungefär 20% av Sveriges befolkning är utlandsfödd; men USA, Australien, Storbritannien och Kanada har även de en invandrad del av befolkningen. Varför denna aspekt bara framkommer i denna studie och inte i Goldmans (2008) eller Bialystoks (2019) studier, framstår som oklart. För att finna orsaken till denna olikhet, krävs mer forskning inom detta specifika område. En intressant aspekt ur föreliggande studie, är att nästan alla informanter vittnade om kritiska attityder kopplat till utländsk härkomst, men inte informant L3. Detta är intressant då L3 utöver att vara NO-lärare, är anställd som svenska som andraspråklärare (SVA-lärare) och genom detta dagligen möter elever och vårdnadshavare med konstaterad utländsk härkomst. I studien framgår det att bland annat informant L8 upplever viss osäkerhet i att undervisa sex och samlevnad i en klass med utlandsfödda elever. Även om det går att diskutera huruvida det är en barriär eller inte med att undervisa i ett mångkulturellt klassrum, uttrycker läroplanen att undervisningen skall anpassas efter elevernas individuella behov och att diskriminering inte får förekomma, exempelvis utifrån elevens etnicitet (Skolverket, 2019a, s. 5).

Lärarna i denna studie uttryckte även upplevelser av kritiska attityder från vårdnadshavare kopplat till sex och samlevnadsundervisningen som kunde knytas till en bristande relation till vårdnadshavaren (tabell 7). Detta visade sig dock inte i vare sig Goldmans (2008) eller Bialystoks (2019) studier. Enligt skollagen (2010:800) ska skolan i samarbete med hemmet främja elevens utveckling. Den relationella aspekten mellan hem och skola är dock i läroplanen belyst på olika vis, där både den isärhållande principen och partnerskapsprincipen motiveras (Skolverket, 2014a, s. 11-16). Den partnerskapande principen stöttar ett tigt samarbete med hemmet och läraren skall bygga broar mellan hem och skola för att skapa goda förutsättningar för elevens lärande. Om denna relationella aspekt belyses i amerikansk, brittisk, australiensk eller kanadensisk skola, det framgår inte i denna studie; men hur läraren förhåller sig relationellt till vårdnadshavare i respektive skolkontexter, kan vara en orsak till att detta resultat endast utmärker sig i föreliggande studie.

Goldmans (2008) studie har utmynnat i en specifikt avgränsad resultatkategori (tabell 7) *De som blev gravida i tonåren blev det för att de ville det*. Eftersom kategorin har ett så specificerat fokus, föreligger det inte alltför förvånande att empiri kopplat till denna typ av kritik inte återfinns hos vare sig föreliggande studiers undersökning eller hos Bialystoks (2019) studie. Hade följdfrågor varit möjliga att ställa till den eller de informanter som ligger till grund för Goldmans resultat, hade resultatet kanske gått att relatera till exempelvis religion; men om detta

kan vi bara sja, då denna empiri saknas. Huruvida dessa kritiska attityder kan anses rimliga går att ifrågasätta och det är nog inte alltför långtgående att utgå ifrån att även Elise Ottesen-Jensen (RFSU, 2017) skulle ifrågasätta rimligheten i denna kritik. Även om sex och samlevnadsundervisningen skall bedrivas normkritiskt, framgår det ingenstans i styrdokumentet att tonårsgraviditet skall anses felaktigt. Folkhälsomyndigheten (2020, s. 17) lyfter istället fram vikten av att vuxna möter barn i barnens funderingar gällande sexualitet, utan att skuldbelägga barnen.

Endast Goldmans (2008) studie visade på vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till lärarnas kompetens att undervisa i sex och samlevnadsämnet (tabell 7). Huruvida svenska vårdnadshavare skulle våga uttrycka sådana åsikter direkt till den lärare de kritiserar, det står osagt.

Avslutningsvis visar Goldmans (2008) studie på en lite mer konspiratoriskt präglad typ av kritik från vårdnadshavare (G:12), vilken inte går att finna hos vare sig föreliggande studie eller Boalystoks (2019) studie. Enligt Goldmans empiri uttrycker vårdnadshavare att sex och samlevnadsundervisningen stöttas av homosexuella, feminister, humanister, ateister, abortförespråkare, postmodernister samt kommunister; vilket enligt dessa vårdnadshavares synvinkel är fel. Detta resultat har som sagt vissa konspirationsteoretiska drag, och det är frågan hur stor del av svenska vårdnadshavare som skulle uttrycka denna typ av uppfattningar till skolan, oavsett om vårdnadshavaren har uppfattningen eller ej. I intervjuerna frågades flera informanter om de såg någon koppling till politisk grund i vårdnadshavarnas ifrågasättanden, men ingen hade upplevt kritik av den karaktären. I de svenska styrdokumentet framgår det att skolan inte ska diskriminera elever på grund av deras kön eller sexuella läggning, och jämställdhet lyfts fram som en del av sex och samlevnadsämnets innehåll (Skolverket, 2019a, s. 5-9). Dessutom ska skolan bedrivas på en icke-konfessionell grund (ibid).

Vilka slutsatser kan vi dra av detta? Även om det går att ifrågasätta vilka slutsatser som egentligen går att dra av en studie av denna blygsamma skala, går det ändå att dra vissa intressanta slutsatser. Flera resultat kategorier som utmynnat ur denna studies intervjuer, har likheter med såväl Goldmans (2008, s. 419) som Bialystoks (2019, s. 21) studier. Vid jämförelse av de upplevelser som lärarna i föreliggande studie har vittnat om gällande vårdnadshavares kritiska attityder, och vad de svenska styrdokumentet kräver av läraren; utkristalliserar sig motsättningar. Jämförelsen belyser en konflikt mellan vad styrdokumentet kräver av läraren i sex och samlevnadsämnet och vilka förväntningar som vårdnadshavarna ställer på läraren. Hur detta påverkar respektive lärare känslomässigt kommer följande avsnitt att behandla.

De kritiska attitydernas känslomässiga konsekvenser

Under denna rubrik kommer studiens andra frågeställning att behandlas: *Hur har dessa kritiska attityder från vårdnadshavare påverkat lärares upplevelser av att undervisa i sex och samlevnad?* Analysen av intervjuerna resulterade i följande resultat kategorier: (2:1) *Ja, jag känner viss osäkerhet på grund av denna aspekt*, (2:2) *Ja, det tillförde viss osäkerhet vid de tidigare yrkesåren* och (2:3) *Ja, det motiverar mig och påverkar mig positivt*. Studiens utfallsrum visar på att lärare påverkas av vårdnadshavares kritiska attityder, men då i större utsträckning när lärarna är nyexaminerade.

Skolinspektionen (2018, s. 6, 11) lyfter fram att det finns en osäkerhet hos svenska lärare att undervisa i sex och samlevnad, och en av de bakomliggande orsakerna är vårdnadshavares

kritiska attityder. Denna bild bekräftar Johnson m.fl. (2014, s. 367, 371), men då i en australiensisk skolkontext. I intervjuerna som genomförts som underlag för detta examensarbete, framkom lärares osäkerhet i två resultat kategorier. Den första kategorin beskriver hur två av lärarna upplever osäkerhet till sex och samlevnadsämnet i dagsläget, medan den andra kategorin beskriver hur lärare upplevde osäkerhet som nya i yrket. I båda dessa resultat kategorier framkommer det att denna osäkerhet har påverkat lärarens didaktiska val i slutändan. Eisenberg m.fl. (2013, s. 339) beskriver i sin studie från USA att 37% av de lärare som medverkade i studien var oroliga för vårdnadshavares åsikter och att detta i slutändan påverkade deras undervisning negativt. Informant L8, vilken är en av de två lärare som uppger en oro i dagsläget, beskriver upplevelser av oro kopplat till sex och samlevnadsundervisning i klasser med många utlandsfödda elever; men L8 beskriver till skillnad från Eisenbergs m.fl. (2013, s. 339) studie en positiv och motiverande effekt av oron. Flera informanter beskrev positiva känslor kopplade till att få kritiska attityder från vårdnadshavare, vilket beskrivs i den tredje resultat kategorin *Ja, det motiverar mig och påverkar mig positivt*. Då de flesta informanterna i denna studie har lång arbetslivserfarenhet och har hunnit bygga upp ett gott självförtroende som lärare, är det en majoritet som anser att de inte oroar sig över vårdnadshavares åsikter i dagsläget. Flera informanter, bland annat L2, uppger dock att sex och samlevnad är ett potentiellt känsligt ämne. Duffy m.fl. (2013, s. 199) beskriver i sin australiensiska studie att osäkerheten hos lärarna är olika påtaglig beroende på vilken del av sex och samlevnadsundervisningen de har hand om. Duffys m.fl (ibid) studie visar att lärare har gott självförtroende vid områden som rör relationer, näring och kroppsideal, medan lärarna känner en osäkerhet att behandla exempelvis pubertet, fortplantning och "våta drömmar". Informant L8 beskriver visserligen inte någon skillnad i sitt självförtroende kopplat till olika delar av undervisningen, men hen känner olika självförtroende beroende på vem hen undervisar.

Den andra resultat kategorin tar upp lärares upplevelser av osäkerhetskänslor rörande kritiska attityder från vårdnadshavare. Flera av de informanter som vittnar om en positiv påverkan i dagsläget, menar att de inte alltid upplevt kritik på det viset. Informant L1 beskriver hur hen blev påverkad i sina tidigare år och L2:s uppfattning är att alla nyexaminerade lärare påverkas på ett eller annat vis av föräldrars åsikter. Flertalet av informanterna beskriver hur deras erfarenheter har byggt upp deras självförtroende i ämnet och anger det som huvudledning till deras trygghet. Skolinspektionen (2018, s. 6, 11) uttrycker att flertalet svenska lärare upplever en oro till sex och samlevnadsämnet, där bland annat osäkerhet till sina egna ämneskunskaper är ett av skälen. Att sex och samlevnad blir en del av examensmålen på lärarutbildningen (Utbildningsdepartementet, 2020) kan eventuellt lösa delar av denna osäkerhet, men troligen behövs ett aktivt stöd från mer erfarna lärare då de nyexaminerade lärarna börjar sina yrkesliv. Cohens m.fl. (2012, s. 309) studie från Kanada visade att den största barriären för lärares vilja att undervisa i sex och samlevnad, var de förväntningar som lärarna hade på vilken reaktion som skulle komma från föräldrar. Detta skulle kunna vara en aspekt till varför nya lärare upplever mer oro än erfarna, vilket informanterna har uttryckt i intervjuerna. Utifrån detta avseende skulle en mer erfaren lärare kunna stötta och handleda en nyexaminerad lärare, för att på så vis dela med sig av sina erfarenheter och i det skapa trygghet hos den nyexaminerade läraren.

Även om denna studie inte ämnar mäta hur stort problemet med vårdnadshavares kritiska attityder till sex och samlevnadsundervisningen är, uppdragas ändå en bild av att detta inte är något stort problem generellt hos de informanter som intervjuats. Frågan är dock om urvalet är representativt för samtliga NO-lärare eller ej, och om de NO-lärare som ligger till underlag för denna studie är mer självsäkra i sin yrkesroll än lärarkåren generellt. Oavsett visar denna studie att vårdnadshavares kritiska attityder påverkar lärares didaktiska val i sex och

samlevnadsämnet. Dessa kritiska attityder påverkar lärarna både i en negativ riktning, med osäkerhetskänslor som följd; men också i en motiverande riktning för de lärare som upplever en trygghet i ämnet. Hur dessa känslomässiga konsekvenser påverkar lärarens didaktiska val ämnar följande avsnitt att diskutera.

De kritiska attitydernas didaktiska konsekvenser

Denna del behandlar studiens tredje frågeställning: *Hur upplever lärare att dessa kritiska attityder från vårdnadshavare har påverkat de didaktiska val som kopplar till sex och samlevnadsundervisningen?* Detta avsnitt belyser en relativt utforskad del av sex och samlevnadsämnetets forskningsfält, och studiens empiriska underlag har genererat fem olika resultat kategorier kopplade till didaktiska konsekvenser: (3:1) *Informera och koppla till styrdokumentet*, (3:2) *Tänka till en extra gång vid planering*, (3:3) *Stärka relationer och visa respekt*, (3:4) *Individanpassad lösning för elev* och (3:5) *Kollegialt samarbete*.

Johnson m.fl (2014, s. 267, 371) beskriver hur lärare helt undviker att undervisa i sex och samlevnadsämnet i australiensisk skola, och detta som en konsekvens av vårdnadshavares attityder. I föreliggande studie har ingen av informanterna sådana upplevelser av sitt eget förhållningssätt till undervisningen, men informant L6 vittnar om hur kollegor känner sig osäkra och hur de täcker upp för varandra i arbetsgruppen och informant L8 beskriver hur hen samarbetar kollegialt med skolsköterskan. Johnson m.fl. (2014, s. 367, 371) beskriver hur lärare låter utomstående aktörer sköta undervisningen, då lärarna upplevt en brist på självförtroende. Sådana tendenser har ej framkommit i informanternas upplevelser. Vidare beskriver Johnson m.fl (2014, s. 370-371) hur vissa lärare är försiktiga i sina didaktiska val, trots att de vet att det påverkar eleverna negativt. I detta visar L2 exempel på det motsatta, där hen snarare beskriver en upplevelse av att vilja ta i ämnen som kan väcka reaktion hos hemmet och att denna reaktion kan tolkas positiv. Hen menar att om föräldern reagerar så har eleven tagit med sig något från lektionen. Detta kan också tolkas som en konsekvens av den isärhållande principen (Skolverket, 2014a, s. 11) inverkan på L2:s känsla för kritik. Däremot medger såväl L2 som flera andra informanter att en didaktisk konsekvens av vårdnadshavarnas kritiska attityder är att de tänker efter en extra gång vid planering av potentiellt känsliga lektioner; detta ofta kopplat till just sex och samlevnadsämnet. Att vara försiktig i sina didaktiska val på bekostnad av elevernas lärande, vilket Johnson m.fl. (2014, s. 370-371) lyfte fram som en didaktisk konsekvens, har som sagt ingen informant upplevt från sin egna undervisning. Däremot understryker flera informanter att läraren bör vara försiktig i sina didaktiska val på så vis att hen visar respekt för elever och vårdnadshavare, men aldrig på bekostnad av elevens utbildning. Denna resultatkategori genomsyras av den partnerskapande principen (Skolverket, 2014a, s. 14) och L7 beskriver hur lärare måste visa respekt för att ämnet kan upplevas känsligt och jobbigt. I intervjuerna framkom att lärare hade valt att utforma individanpassade uppgifter för elever, sådana som avvek från vad den övriga gruppen gjorde. Här syns såväl den partnerskapande principen som den isärhållande principen, då individanpassningen kunde vara en anpassning efter hemmets önskan; men också en markering mot att hemmet inte kan välja bort vissa delar, att kunskapen måste ut men att metoden kan förändras. Det alla informanter lyfte fram som en didaktisk konsekvens kopplad till vårdnadshavares kritiska attityder, är att *Informera och koppla till styrdokumentet*. Detta var det mest signifikant återkommande i intervjuerna och att information kunde användas såväl preventivt som när kritiken kom. Även detta kan tolkas som både isärhållande och partnerskapande då informationen både kan verka som en brygga i ett samarbete; men också som ett auktoritärt påvisande att ”ni vårdnadshavare får säga vad ni vill, för detta måste skolan undervisa om”. Johnson m.fl. (2014, s. 372) lyfter också fram information som ett verkningsfullt didaktiskt val, både för läraren och

vårdnadshavarna. Här framhålls även det praktiska i att kunna luta sig mot styrdokumentet, men Johnson m.fl. (ibid) belyser detta mer ur en isärhållande vinkel, där läraren finner det tryggt att ”gömma” sig bakom vad andra bestämt. Detta kan i viss mån synas hos vissa av informanterna i föreliggande studie, när de refererar till styrdokumentet snarare än till sig själva.

Då Skolverket (2014a, s. 11-16) belyser två olika relationella principer mellan hem och skola, partnerskapsprincipen och den isärhållande principen, vilka båda har stöd i läroplanen, har dessa principer diskuterats i förhållande till vårdnadshavares kritiska attityders didaktiska konsekvenser. Sammantaget utifrån studiens utfallsrum, syntes båda dessa principer mer eller mindre hos samtliga informanter. Alla informanter nämnde relationer till hemmet som något relevant och styrdokumentet nämndes av samtliga. Hos informant L1 fanns tecken på en mer partnerskapande hållning (Skolverket, 2014a, s. 14) då nära samarbete med hemmet belystes i positiv dager, relationer till hemmet ansågs viktiga, flexibiliteten i styrdokumentet framhölls och L1 menade att man inte kan tvinga någon elev eller vårdnadshavare. Informant L6 beskrev sina didaktiska val som starkt förknippade med ett tätt samarbete med hemmet. L8 analyserade varför det inte alltid blivit som hen önskat i undervisningen, och där lyftes bristen på gott samarbete med hemmet fram. I kontrast till detta upplevde L2 sig som en anhängare till den isärhållande principen (Skolverket, 2014a, s. 11). L4 beskrev hur hen hänvisade till svensk lagstiftning och att den svenska lagstiftningen gällde i svensk skola. L5 beskrev att vårdnadshavarna får säga vad de vill, då lärarna måste undervisa om vissa saker enligt styrdokumentet; något som är tydliga isärhållande drag enligt Skolverket (ibid). Intressant är att styrdokumentet återkom som en referens i de fall där den isärhållande principen var framträdande, även om styrdokumentet motiverar båda dessa principer. Oavsett vilket förhållningssätt läraren ger mer uttryck för, måste lärarens relation till hemmet främja elevens lärande, då detta framhålls i skollagen (2010:800). Hur lärarna förhåller sig till den isärhållande principen och den partnerskapande principen kan ha påverkat deras didaktiska val.

Sammanfattning

Vilka slutsatser går det då att dra av detta? Skolans styrdokument kräver innehåll i sex och samlevnadsundervisningen som alla vårdnadshavare inte håller med om, och detta kan ge upphov till kritiska attityder riktade mot de lärare som förväntas undervisa i sex och samlevnadsämnet. Vilka konsekvenser dessa kritiska attityder får för lärares känsla för ämnet, kan till viss del relateras till hur lång erfarenhet läraren har i yrket, där lärarna i studien uppger en ökad trygghet med ökad erfarenhet. Informanterna har olika strategier, olika didaktiska val för att möta dessa kritiska attityder. Didaktiska val som har visat sig verkningsfulla i denna studie har varit att informera både vårdnadshavare och elever om kommande sex och samlevnadsundervisning. Denna information bör koppla till skolans styrdokument och bör genomsyras av respekt till berörda parter. Detta har visat sig öka tryggheten hos såväl vårdnadshavarna, eleverna och lärarna. Då flera informanter upplever att sex och samlevnadsämnet är ett känsligt ämne, vilket bekräftas av Skolinspektionens (2018) rapport, kan det anses didaktiskt klokt att tänka till en extra gång inför genomdrivandet av den tänkta sex och samlevnadsundervisningen. Ett didaktiskt val som betonas, då framför allt för nyexaminerade lärare, är att ta stöd av kollegor. Det kan anses troligt att dessa didaktiska val går att överföra på andra delar av undervisningen, vilken också kan anses känslig. Utifrån denna studie dras slutsatsen att sex och samlevnadsämnet kan anses känsligt och i vissa fall generera kritiska attityder från vårdnadshavare. Det måste dock inte vara fallet och de didaktiska valen som läraren väljer kan anses avgörande för hur undervisningen tas emot. Flera av informanterna

i studien väljer att betona vikten av sex och samlevnadsämnet i grundskolan och flera av lärarna avslutar de genomförda intervjuerna med att betona att de älskar att undervisa i detta ämne. En annan slutsats utifrån denna studie är att mer forskning är önskvärt på området, vilket följande avsnitt behandlar.

Vidare forskning

Under detta avsnitt kommer vidare forskning att föreslås. Om det är något som blivit uppenbart i denna studie, då är det den stora kunskapslucka som uppenbarligen finns inom fältet. Till en början skulle jag vilja utveckla denna studie med metodtrianglering, där enkätundersökningar kan mäta hur stort problemet med vårdnadshavares kritiska attityder faktiskt är. Fler informanter skulle behöva vara underlag till studien och möjligheten till uppföljande intervjuer för att komplettera eventuella kunskapsluckor hade höjt studiens validitet. Utifrån de kategorier som utkristalliserar sig i intervjuerna, vore det intressant att göra en stor kvantitativ statistiskt generaliserbar undersökning.

Då denna studie endast belyser lärarens perspektiv, och genom att den fenomenografiska teori inte undersöker huruvida informanterna faktiskt har analyserat grunden till kritiken från vårdnadshavarna korrekt, hade det varit intressant med studier som granskade detta. Hur ser vårdnadshavarna på dessa kategorier? Är kritiken verkligen grundad i hemmets trosuppfattning eller har läraren missförstått kritikens grund? Vad säger eleverna? Har rektorn några reflektioner? Vad skulle ett metareflekterande uppföljningssamtal med informanterna resultera i? Detta hade helt klart kunnat generera mer valida resultat.

Då *religion i fokus* blev en av studien kategorier, hade det varit intressant att kontakta andliga ledare för de olika religiösa samfund. Vad säger exempelvis en imam om att vissa vårdnadshavare anser att sexualundervisningen är "haram". Är undervisningen verkligen haram? Vet verkligen alla lärare innebörden av islamsk rättslära? Hur resonerar en imam kring styrdokumentet? Hur resonerar andra andliga ledare eller förespråkare för religiösa samfund kring svenska skolans styrdokument?

En internationell jämförelse hade varit intressant, för att ta reda på om det använda tidigare forskningsmaterialet i denna studie är relevant för den svenska skolkontexten. Vad säger styrdokumentet i olika länder? Hur är lärarnas upplevelser där? Elevernas perspektiv? Vårdnadshavarnas? I en globaliserad värld borde vi gynnas av globala jämförelser.

En longitudinell studie av nyexaminerade lärare hade varit intressant, med tanke på att informanterna i föreliggande studie menade att deras känsla för ämnet ändrades i takt med ökad arbetslivserfarenhet och i det en ökad tillit till sin lärarkompetens. Går det att säkerställa detta statistiskt och vad framkommer i en longitudinell studie med 100 nyexaminerade lärare? Är det någon skillnad på nyexaminerade lärares upplevelser nu, kontra den lärarkull som examineras med sex och samlevnad i sina examinationsmål?

Slutligen hade det varit intressant att undersöka vilka fler tänkbara barriärer och möjligheter som finns för genomdrivandet av kvalitativ sex och samlevnadsundervisning? För det är väl det som är målet med denna forskning, att finna förutsättningar för att kunna bedriva sexualundervisning på den nivå som eleverna är värda och samhället behöver.

Referenslista

- Bialystok, L. (2019) Ontario Teachers' Perceptions of the Controversial Update to Sexual Health and Human Development, *Canadian Journal of Education*; Toronto, Vol 42, Iss. 1, pp 1-41. https://search-proquest-com.www.bibproxy.du.se/docview/2202782989/fulltextPDF/A9E66A4C7744974PQ/1?accountid=10404&fbclid=IwAR2zSM6B-wSOeGXc08Yf87cpqEG11DqBq9cuBmKJ_ZKRhn-XWD8men225nA (Hämtad 2020-12-06)
- Björkdahl Ordell, S. (2007a) Kvantitativ data och forskningsansats. I: Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber. Sida 192-197.
- Björkdahl Ordell, S. (2007b) Etik. I: Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber. Sida 21-28.
- Brottsförebyggande rådet (2020) *Nationella trygghetsundersökningen 2020. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2020:8 [Pdf]. https://www.bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5306cd13/1602080011644/2020_8_Nationella_trygghetsundersokningen_2020.pdf (Hämtad 2020-11-25)
- Bäckman, M. (2003) *Kön och känsla – Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Stockholm och Göteborg: Makadam förlag. [Pdf] <https://pubs.sub.su.se/5836.pdf>.
- Cohen, J. N., Byers, E. S. & Sears, H. A. (2012) Factors Affecting Canadian Teachers' Willingness to Teach Sexual Health Education, *Sex Education*, Vol 12, Iss 3, pp 299-316. <https://www.tandfonline-com.www.bibproxy.du.se/doi/full/10.1080/14681811.2011.615606> (Hämtad 2020-12-13)
- Dahlgren, L. O. & Johansson, K. (2019) Fenomenografi. I: red. Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys* (3 uppl.). Stockholm: Liber. Sida 179-192.
- Dimenäs, J. (2007) Perspektiv på den fenomenografiska ansatsen. I: Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber. Sida 171-172.
- Duffy, B., Fotinatos, N., Smith, A. & Burke, J. (2013) Puberty, health and sexual education in Australian regional primary schools: Year 5 and 6 teacher perceptions, *Sex education*, Vol 13, Iss 2, pp 186-203. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14681811.2012.678324> (Hämtad 2020-12-12)
- Eisenberg, M. E., Madsen, N., Oliphant, J. A. & Sieving, R. E. (2013) Barriers to Providing the Sexuality Education That Teachers Believe Students Need, *Journal of School Health*, Vol. 83, No. 5, pp 335-342. <https://onlinelibrary-wiley-com.www.bibproxy.du.se/doi/full/10.1111/josh.12036> (Hämtad 2020-12-08)
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2019) Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier. I: Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys* (3 uppl.). Stockholm: Liber. Sida 273-295.

Folkhälsomyndigheten (2017) *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år*. [Pdf]. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/11272529714342b390d40fe3200f48cf/sexualitet-halsa-bland-unga-sverige-01186-2017-1-webb.pdf> (Hämtad 2020-11-17)

Folkhälsomyndigheten (2019) *SRHR 2017* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-i-sverige-2017/?pub=60999>

Folkhälsomyndigheten (2020) *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen*. [pdf]. Stockholm: Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/0d489b0821164e949c03e6e2a3a7e6cc/nationell-strategi-sexuell-reproduktiv-halsa-rattigheter.pdf> (Hämtad 2020-11-17)

Goldman, J. D. G. (2008) Responding to parental objections to school sexuality education: a selection of 12 objections, *Sex Education*, Vol 8, Iss 4, pp 415-438. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14681810802433952?fbclid=IwAR3q1ya1L2uA4ZoNBLBIePxYrstUTKGcqtQqe8UzT2prn_LNFOyChvDVDgA&needAccess=true&journalCode=csed20 (Hämtad 2020-12-07)

Johnson, R. L., Sendall, M. C. & McCuaig, L. A. (2014) Primary schools and the delivery of relationships and sexuality education: the experience of Queensland teachers, *Sex Education*, Vol 14. No 4. pp 359-374. <https://www.tandfonline-com.www.bibproxy.du.se/doi/pdf/10.1080/14681811.2014.909351?needAccess=true> (Hämtad 2020-12-06)

Kihlström, S. (2007) Fenomenografi som forskningsansats. I: Dimenäs, J. (red.) .) *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber. Sida 157-173.

Larsen, A. K. (2018) *Metod helt enkelt - en introduktion till samhällsvetenskaplig metod* (2 uppl.). Malmö: Gleerups Utbildning.

Nationalencyklopedin (2020) *Elise Ottesen-Jensen*. [Webbkälla]. <http://www-ne-se.www.bibproxy.du.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/elise-ottesen-jensen> (hämtad 2020-11-24)

Nationalencyklopedin (2021) *Upplevelse*. [Webbkälla]. <http://www-ne-se.www.bibproxy.du.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/upplevelse> (hämtad 2021-01-12)

Regeringskansliet (2015) *Föräldrar och barn*. [webbartikel]. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/familjeratt/foraldrar-och-barn/> (Hämtad 2021-01-11)

RFSU (2017) *Ottar – pionjären i svensk sexualupplysning*. [webbartikel]. <https://www.rfsu.se/om-rfsu/om-oss/rfsus-historia/ottar--pionjaren-i-svensk-sexualupplysning/> (Hämtad 2020-11-24)

- Skatteverket (2020) *Vårdnad om barn*. [webbartikel]. <https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2020.1/330262.html> (Hämtad 2021-01-11)
- Skolinspektionen (2018) *Sex- och samlevnadsundervisning*. [pdf] <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/sex--och-samlevnadsundervisning/> (Hämtad 2020-11-25)
- Skolverket (2014a) *Skolan och hemmet – exempel och forskning om lärares samarbete med elevernas vårdnadshavare*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3378> (Hämtad 2020-11-25)
- Skolverket (2014b) *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolans tidigare år. Jämställdhet, sexualitet och relationer i ämnesundervisningen Årskurserna 1–6*. [Pdf] Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65b478/1553965926629/pdf3360.pdf> (Hämtad 2020-11-16)
- Skolverket (2019a) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Reviderad 2019*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206> (Hämtad 2020-11-11)
- Skolverket (2019b) Redovisning av uppdrag om förslag till ändringar i läroplaner avseende kunskapsområdet sex och samlevnad. U2018/02877/BS (delvis). U2018/02960/S. [Pdf]. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4306&fbclid=IwAR3IGfKPGltUf-sCtxQ4YAWpydoFxInjuJaNMBVozUwIFQZ8FdvpaEtV38> (Hämtad 2020-12-01)
- Skolverket (2020) *Sex och samlevnad*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sex-och-samlevnad> (Hämtad 2020-11-13)
- Skolverket (2021) *Ändringar om sexualitet, samtycke och relationer i läroplanerna*. [Webbkälla]. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/skolverkets-prioriterade-omraden/reviderade-kurs--och-amnesplaner/andringar-om-sexualitet-samtycke-och-relationer-i-laroplanerna> (Hämtad 2021-03-07)
- Skollag (2010) *SFS 2010:800*. Stockholm: Sveriges riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800 (Hämtad 2020-11-25)
- Statistiska Centralbyrån (2020) *Utrikesfödda I Sverige*. [Webbkälla]. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/> (Hämtad 2020-12-01)
- Stukát, S. (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

UNESCO (2018) *International technical guidance on sexuality education An evidence-informed approach*. [pdf].
https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ITGSE_en.pdf (Hämtad 2020-11-24)

UNICEF Sverige (2020) *Alla barn har rätt att gå i skolan*. [Webbkälla].
<https://unicef.se/fakta/utbildning> (Hämtad 2020-12-01)

Utbildningsdepartementet (2020) *Bättre sexualundervisning för unga*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/09/battre-sexualundervisning-for-unga/>
(Hämtad 2020-12-01)

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningsed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>
(Hämtad 2021-01-07)

World Health Organization (2016) *Sexuality education. Policy brief No. 1*. [Pdf]
https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/379043/Sexuality_education_Policy_brief_No_1.pdf (Hämtad 2020-12-01)

Bilaga 1 – Informationsbrev

HÖGSKOLAN
DALARNA

Information om undersökning gällande lärares upplevelser kopplat till sex och samlevnadsundervisning i mellanstadiet, samt kontakt med hemmet.

Denna undersökning kommer att ligga till underlag för ett examensarbete för grundlärare i årskurserna 4-6 och *du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning*.

Syftet med studien är att undersöka lärares upplevelser av vårdnadshavares kritiska attityder relaterat till sex och samlevnadsundervisningen, samt att undersöka vilka konsekvenser dessa attityder får för lärares sex och samlevnadsundervisning i årskurserna 4-6.

I såväl Sverige som internationellt, belyses vikten av forskningsbaserad sex och samlevnadsundervisning i skolan; detta redan i de tidiga skolåren. Trots att detta behov framgår i såväl medierapportering som i myndighetsrapporter, är mängden forskning inom fältet begränsad. Genom att intervjua 10 naturvetenskapslärare som undervisar eller har undervisat sex och samlevnad i årskurserna 4-6, ämnar denna studie att finna olika kategorier på lärares uppfattningar. Att du blir tillfrågad att delta i undersökningen beror på att du är en lärare som undervisar i naturvetenskap och att du nu eller förut undervisat elever i årskurserna 4-6 i sex och samlevnad. Då studien efterfrågar dina upplevelser, kan de svar du ger ej bli fel. Alla upplevelser är av relevans. Studien kan i slutändan bli ett bidrag till den kunskapslucka som finns inom detta forskningsfält och kan om önskat fungera som ett diskussionsunderlag i lärarkollegiet.

Du tillfrågas att delta i en digital intervju via dator, som uppskattas ta 30 minuter. Har du ej tillgång till dator och fungerande internet, meddela mig detta så finner vi en lösning. Intervjun kommer då att spelas in med ljudupptagning, men bara om du givit ditt samtycke vid intervjutillfället. Om du ej samtycker till ljudupptagning, kommer anteckningar att ske istället. Ljudfiler kommer att sparas på en låst dator, endast jag som utför studien kommer att ta del av dem, och efter examinerat arbete kommer ljudfilerna att raderas. Efter genomförd intervju kommer ljudfilerna att transkriberas, koder och avidentifieras. Namn på skolor, lärare och elever kommer inte att skrivas ut, som en del i avidentifieringen av det insamlade intervjumaterialet. Dock kan total anonymitet ej utlovas, då utvalda citat eller anekdoter kan kännas igen av personer som har god kännedom om den intervjuade lärarens tidigare upplevelser av undervisningen.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna. Efter examination kommer studien att publiceras på databasen DIVA, om du är intresserad av att ta del av studien när den är klar.

Jag tackar för din uppmärksamhet och hoppas att du vill delta i denna undersökning. För ytterligare upplysningar, ta kontakt med mig (Erik) eller min handledare (Susanne). Vi svarar gärna på dina frågor.

Falun [datum]

.....
Erik Bjarne
Lärarstudent på Högskolan Dalarna
Telefon: *****
E-post: h17erbja@du.se

.....
Susanne Antell
Handledare på Högskolan Dalarna
Telefon: 023-77 80 66
E-post: sat@du.se

Bilaga 2 – Kategorier rörande frågeställning 1

Kategorisering del 1 - De kritiska attitydernas karaktär (1)	
1:1	Religion i fokus.
1:2	Utländsk härkomst i fokus.
1:3	Barnen är för unga.
1:4	Snusk och porr i undervisningen.
1:5	Uppmanar till felaktigt sexuellt beteende.
1:6	Hemmets uppgift, inte skolans.
1:7	Bristande relation till vårdnadshavare.
Goldmans tolv kategorier (G)	
G:1	Hemmets uppgift, inte skolans.
G:2	Lär sig barnet om sex så kommer barnet börja ha sex.
G:3	Tonårssex ursäktas om läraren undervisar om preventivmedel.
G:4	Sexualundervisningen borde ta sin grund i en traditionell värdegrund.
G:5	Undervisningen skall inte behandla moral, endast traditionellt biologisk grund.
G:6	Barn är för unga för att förstå sex.
G:7	Eleverna utvecklas för olika fysiskt och mentalt för att undervisningen skall kunna bedrivas utifrån individens behov.
G:8	Utbildning om sexualitet leder till ökat moraliskt förfall, ökar tonårsgraviditeter samt ökar spridningen av könssjukdomar.
G:9	De som blev gravida i tonåren blev det för att de ville det.
G:10	Ifrågasättande kritik gällande lärarnas kompetens att undervisa i ämnet.
G:11	Det visuella material som används i undervisningen är pornografiskt och använder sig av ett "kill-språk".
G:12	Sexualundervisningen stötts av homosexuella, feminister, humanister, ateister, abortförespråkare, postmodernister samt kommunister; vilket enligt föräldrarnas synvinkel är fel.
Bialystok fyra kategorier (B)	
B:1	Barnen är för unga för att lära sig om sex.
B:2	Hemmets uppgift, inte skolans.
B:3	Sexualundervisningen underminerar religiösa uppfattningar.
B:4	Sexualundervisningen främjar sex, homosexualitet och eleverna blir "hyper-sexualizes children".

Bilaga 2. En sammanställning av studiens *Kategorisering del 1 – De kritiska attitydernas karaktär*, samt de två kategorisystem som beskrivs i forskningsbakgrunden kopplat till samma fenomen. Både Goldmans (2008) och Bialystoks (2019) kategorier i denna studie, är tolkade översättningar från engelska.